

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

PL-SK
2007 – 2013
... partnerstvom k spoločnému rozvoju...

LESY SR
š.p. Banská Bystrica

FRANTIŠEK BIZUB

LESNÍCKY CINTORÍN NA ČIERNOM VÁHU

DRUHÉ DOPLNENÉ VYDANIE
LESY SR, š. p., BANSKÁ BYSTRICA 2011

KULTÚRA NAJLEPŠIA CESTA K PRIATELSTVU

Projekt z Európskeho fondu regionálneho rozvoja

Program cezhraničnej spolupráce

Poľsko – Slovenská republika 2007 – 2013

© František Bizub 2011

HISTÓRIA OSADY ČIERNY VÁH

Osada Čierny Váh sa nachádza v hornom Liptove na severnom úbočí Nízkyh Tatier, 12 km powyše Kráľovej Lehoty. Je v lone hlbokých rozsiahlyh lesov, ktoré sa rozprestierajú okolo rieky Čierny Váh tečúcej spod Kráľovej hole. Jej história je spätá s Kráľovou Lehotou, na ktorej historickom území vznikla.

Kvôli upevneniu svojho mocenského postavenia a na kontrolu križovatiek obchodných ciest zriadili v 13. storočí uhorskí králi v Liptove strážne posádky. Jedna zo stráží bola na vrchu Vachtárová pri ústí dolín Bieleho Váhu, Čierneho Váhu, Bocianky a Hybice. Neskoršie prevzal strážnu funkciu neďaleký hrad Hrádok (Liptovský), ktorý postavili začiatkom 14. storočia. Strážcovia z Vachtárovej však ostali naďalej v kráľovskej službe a mali na starosti kráľovský poľovný revír v okolitých lesoch. Kráľ im v začiatkoch, kým nepostavili osadu, dal úľavu na daniach – *kráľovu lehotu*.

Tito prví osadníci Kráľovej Lehoty, pravdepodobne potomkovia liptovského šľachtického rodu Hauk, boli zrejme vernými služobníkmi, keď si ich panovník ako členov svojej družiny pri poľovačkách v okolitých rozsiahlyh lesoch obľúbil a štedro odmenil. Dňa 28. júna 1361 im kráľ Ľudovít I. dal na loveckom zámku v Zvolenskej (teraz Slovenskej) Lupči donačnú listinu, ktorou daroval Mikulášovmu synovi Egídovi, dedičnému richtárovi Kráľovej Lehoty a jeho synom Barnabášovi a Kristiánovi zem a lesy medzi Váhom (Čiernym) a Bociankou až po vrchy Kráľova hoľa a Bacúch.

Aj nasledujúci panovník Žigmund Luxemburský využíval služby kráľovlehotských lovcov a bol s nimi spokojný. Vyplyva to z donácie vydanéj opäť vo Zvolenskej Lupči 1. júla 1390, kde im územie darované kráľom Ľudovítom I. znovu potvrdil za verné služby preukázané pri poľovačkách zveri. Obidvaja králi, Ľudovít I. aj Žigmund Luxemburský im donačné listiny vydali na začiatku príchodu na letnú poľovačku.

Darovacou listinou kráľa Ľudovíta I. získali prví osadníci a ich potomkovia – zemanovia z Kráľovej Lehoty najmä lesy rozprestierajúce sa na rozlohe vyše 29 tisíc ha (na sedem hodín chôdze). Chotár zo severu ohraničovala rieka Váh (tak sa vtedy nazýval aj Čierny Váh, Biely Váh mal pomenovanie Važec), z východu pozemky Spišskej stolice a vrch Kráľova hoľa. Južnú hranicu s kráľovským mestom Breznom od Kráľovej hole po úroveň Bacúcha tvoril hrebeň Nízkyh Tatier a zo západu hranicu so zemanmi zo Sv. (Liptovského) Jána vymedzoval potok Bocianka.

Kráľovskí služobníci boli privilegovanou spoločenskou vrstvou a tvorili drobnú šľachtu – zemanov. Tí boli oslobodení od všetkých prác, dávok a daní, majúc len vojenské povinnosti. Egid, jeho synovia a ich potomkovia patrili medzi nich a tak Kráľova Lehota od donácie v roku 1361 využívala výhody zemianskej obce takmer päť storočí, nakoľko šľachtické tituly boli dedičné.

Význam lesov ako zdrojov poľovnej zveri sa postupne zmenil na zdroje dreva. Také rozsiahle lesy bol trňom v oku susedom, najmä

1. Kráľ Ľudovít I.

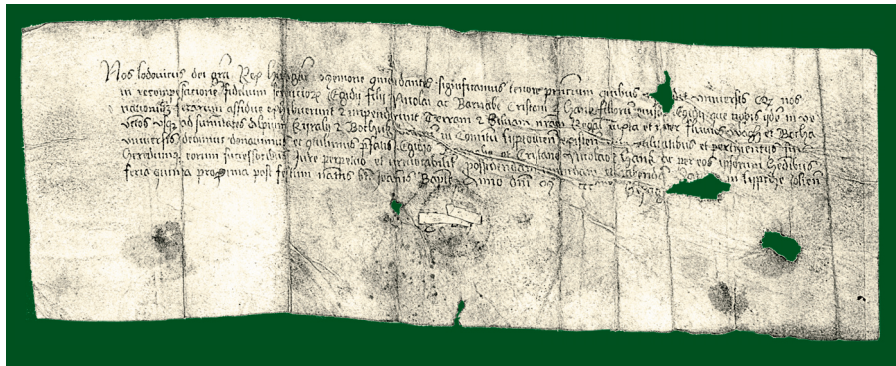
2. Kráľ Žigmund

panstvu hradu Hrádok. Už v roku 1551 museli kráľovolehotskí zemanovia uznať závislosť na hrade Hrádok a to aspoň tým, že ako vianočný dar dávali panstvu dva hlucháne a jedného kamzika. Keďže panstvo hradu Hrádok začalo násilne zaberáť ich územie, rodové spoločenstvo Famíliia Lehotská sa obrátilo o pomoc priamo na kráľa Ferdinanda I. Ten ich majetky a práva znovu potvrdil Novou donáciou 10. februára 1552. Aj atestatorná (potvrdzujúca) listina Spišskej Kapituly z 7. apríla 1559 o spore zemanov z Kráľovej Lehoty s hradom Hrádok, vydaná na rozkaz palatína Tomáša de Nadasdyho, lesy medzi Čiernym Váhom a Bociankou prisúdila kráľovolehotským zemanom.

Zemianska rodina z Kráľovej Lehoty si svoj majetok proti hrádockému panstvu neustále bránila a preukazovala to svojimi listinami. Na svoje územie dostala donačnú listinu aj od kráľa Maximiliána I., kráľovské mesto Brezno jej vydalo svedectvo o spoločných chotárnych hraniciach. Spišská Kapitula jej v roku 1654 a opäť v roku 1727 vydala opisy donácii kráľa Ľudovíta I., Žigmunda aj Ferdinanda I. Napriek tomu však schudobnení kráľovolehotskí zemanovia pod vyše dve storočia trvajúcim nátlakom o svoj veľký chotár prišli. Liptovská súdna stolica im 2. mája 1629 odobrala 27 tisíc ha lesov a prisúdila ich hradu Hrádok. Majetky však šľachticom, medzi ktorých Lehotskovci patrili, nemohol odobrať ani kráľ, nie to ešte súdna stolica. Bola to však doba, kedy miestni mocipáni nerešpektovali ani dokumenty vydané samotnými kráľmi.

3. Šľachtický erb zemanov z Kráľovej Lehoty

4. Donačná listina Ľudovíta I. z roku 1361

V južnej časti historického kráľovolehotského územia, na pravom brehu potoka Bocianka, založila v roku 1550 banskobystričská kráľovská banská komora pre svoj banický personál osadu Kráľovská Boca a kráľ Ferdinand I. nariadil Lehotským, aby neprekážali komorským poverencom zakladať tam bane. V najvýhodnejšej časti, v lesoch pod Kráľovou hoľou, usadilo hrádocké panstvo na prácu v lesoch svojich poddaných – goralských horalov (horal = obyvatel hôr), ktorých naverbovali na pomedzí Hornej Oravy a Kysyc a tak vznikla Teplička (Liptovská), o ktorej prvá písomná zmienka je z roku 1634. V roku 1765 v súvislosti s dolovaním železnej rudy a vybudovaním hute založilo hrádocké panstvo pri ústi Malužianky do Bocianky osadu Malužiná a kvôli tomu v roku 1767 odobralo Kráľovej Lehote ďalšie územie.¹

¹ Bizub, F: Z dejín Kráľovej Lehoty 1361 – 2006. OÚ Kráľova Lehota 2006, s. 17 – 28; ŠA Bytča, Zbierka listín č. 9 a č. 16, Fond Župa Liptovská, Rozhodnutie Súdnej stolice Liptovskej z 2. 5. 1929 pre M. Zayovú.

Hrádocké hradné panstvo predal posledný majiteľ Emanuel Lichtenstein v roku 1731 za 170 tisíc zlatých kráľovstvu (eráru, čiže štátu). Kráľovská komora v ňom zriadila sídlo svojho komorského panstva. Keď v roku 1762 spojila svoje komorské panstvá Hrádok a Likava v jedno panstvo a určila mu sídlo v Hrádku, zriadili tam aj lesný komorský úrad (Waldamt) na čele s lesným prefektom (praefectus silvanalis) Jánom Xaverom Girsikom. Lesnému prefektovi podliehal vedúci úradník lesnej prevádzky (dirigirenter Wald Offizier). Tomu zasa boli podriadení vedúci revírov, polesní a podpodlesní (Förster und Unterförster), ako aj ostatní zamestnanci, vrátane lesných robotníkov. V roku 1850 Likavsko-hrádocké komorské panstvo zaniklo a v nasledujúcom roku 1851 zriadili Lesný úrad v Hrádku (Forstamt Hradek), ktorý prevzal správu komorských majetkov. Pod neho podliehali lesné správy (Forstverwaltung, erögondnóság). Od roku 1869 mal názov Uhorský kráľovský lesný úrad v Hrádku a v rokoch 1881 – 1919 Hlavný lesný úrad v Hrádku.²

Výrazný rast spotreby dreva v 18. storočí pre hutníctvo a vznikajúce manufaktúry nútili k väčšej produkcii dreva. To si vyžadovalo priamo v ťažbových priestoroch vytvárať organizačno – prevádzkové centrá lesného hospodárstva. Z tohto dôvodu založilo hrádocké komorské panstvo na dôležitých komunikačných bodoch v západnej časti dolín Čierneho Váhu osadu Čierny Váh a na pol ceste medzi Kráľovou Lhotou a Čiernym Váhom osadu Svarín. Osada Čierny Váh vznikla v prvej polovici 18. storočia pri ústí Ipolitice do Čierneho Váhu v nadmorskej výške 741 m. Zo začiatku sa volala Ipólt (Ipólt, Ipold, Ipolyt) podľa potoka Ipolitica (jeho názov je odvodený od vrchu spod ktorého vyteká – spod Ipoltu veľikého – teraz Veľkého boku). V roku 1803 sa začala osada uvádzať ako Hoškova (Hoskova, Hoskowa)³. Pravdepodobne bola premenovaná počesť Evy Hoškovej (aj Hašková), tajnej lásky hrádockého prefekta Františka Wisnera, z ktorej sa narodil neamanželský syn František Wisner (* 31. 7. 1804 – † 1878)⁴. Počas 19. storočia sa osada uvádzala ako Hošková aj ako Nigro Vago (latinsky), Schwarz Waag (nemecky), od r. 1897 Feketevág

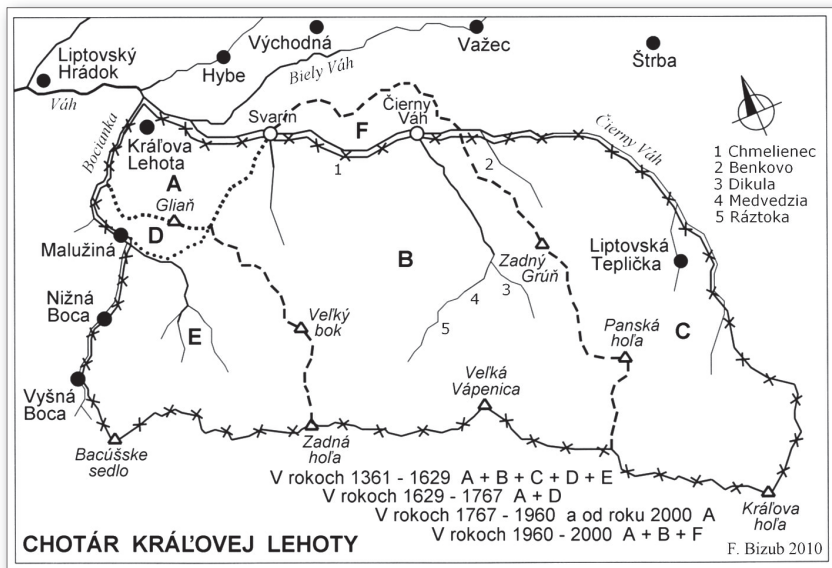
*5. Polovačka kráľa Mateja pod Kráľovou holou.
Súsošie od A. Stróbla v Budapešti, 1904*

² ŠA Bytča, Fond Riaditeľstvo štátnych lesov v Liptovskom Hrádku.

³ ŠA Bytča, Matrika R. kat. farského úradu v Hybiach, III. Liber Mortuorum, 1778 – 1851.

⁴ Vítek, P., Churý, S., Šuba, A.: Z minulosti Liptovského Hrádku, Transcius Liptovský Mikuláš, 2006, s. 160.

(maďarsky) a od roku 1919 už len po slovensky Čierny Váh.⁵ Už v roku 1764 tam postavilo hrádocké komorské panstvo horáreň, ktorá bola prvou v komplexe Nizkych Tatier.⁶ V začiatkoch osada pozostávala z asi 10 domov. K osade patrili i samoty Benkovo, Dikula, Chmelienec, Medvedzia a Ráztoka. Horárne na samotách stávali tam, kde sa stretali cesty z dolín, pritom bol nablízku prameň pitnej vody a čím najdlhšie svietilo slnko. Lesom v dolinách Čierneho Váhu pripisovalo hrádocké komorské panstvo veľký význam, veď rozlohou 26 tisíc kat. jutár predstavovali vyše polovice všetkých jeho lesov.

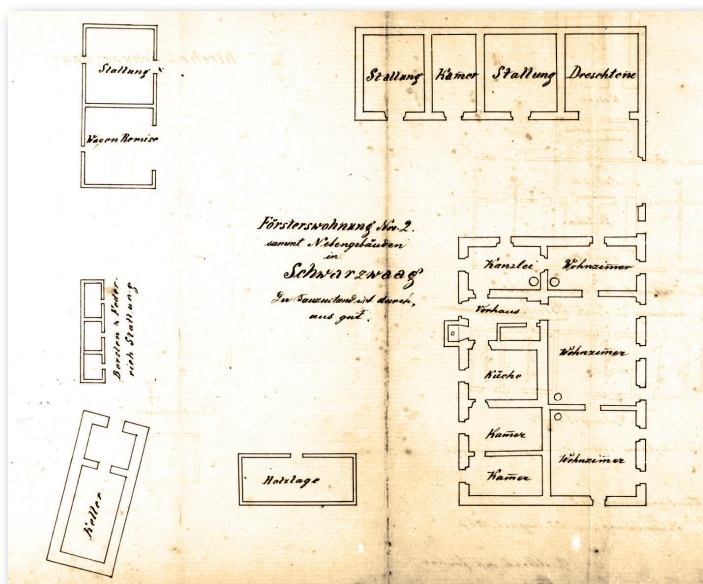

6. Mapa územia kráľovohotských zemanov

V roku 1767 dovezol barón Gessau do Hrádku píly na rezanie stromov, dovtedy sa stromy stínali len sekerami. On pre Likavsko-hrádcké komorské panstvo vypracoval aj inštrukcie pre umelé zakladanie lesa. Liptovská župa 27. 2. 1768 prijala nariadenie, ktorým sa zakazovalo plytvanie s drevom. Na oplotenie pasienkov a iných plôch sa malo používať len staré drevo, pastierom zakázali rozoberať drevené stodoly a zemlianky. Na kúrenie sa dovoľovalo brať len drobné raždie a haluzinu. Koho prichytili, že nariadenie porušil, dostal pokutu 12 zlatých, podaný 40 palíc. V roku 1767 dal prefekt Girsík geodeticky zamerať lesy a vytvorili ich prvé mapy. V roku 1769 v 55 bodovom lesnom štatúte a v osobitnom nariadení z roku 1771 nariadila panovníčka Mária Terézia z úsporných dôvodov používať píly na celom území monarchie. V tom roku dovezli do Hrádku prvé stroje na vyťahovanie koreňov zo zeme na kľčovanie pôdy.

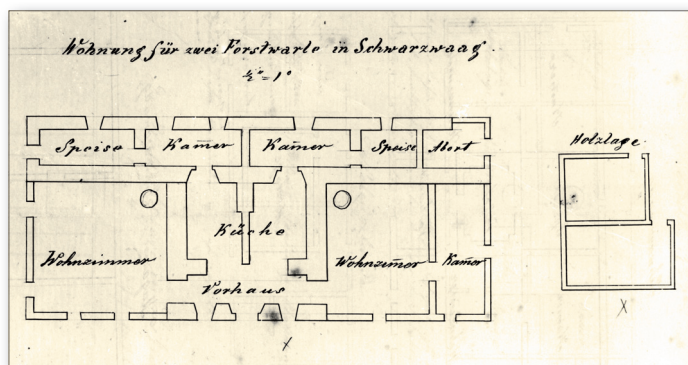
⁵ Schematismus venerabilis cleri, ro. 1811 – 1992, Biskupský úrad Spišská Kapitula.

⁶ Ratkoš, P.: Východná 1269 – 1969, Osveta Martin 1972, s. 77.

7. Pôdorys Lesnej správy na Čiernom Váhu, 1867

Popisy porastov, tzv. taxáciu, zaviedli od roku 1766 najprv v lesoch Likavsko-hrádockého panstva a potom aj inde na Slovensku. V roku 1811 bol pre lesnícky personál tohto panstva vydaný služobný poriadok, ktorý predpisoval, aby vývraty, polomy a sušice boli bezodkladne spracované. Zalesňovanie sadenicami sa v obvode Likavsko-hrádockého panstva začalo udomáčňovať po roku 1811. Lesy sa predtým obsievali tak, že v rúbaniskách sa na určitú vzdialenosť od seba ponechali stromy – semenáče, z ktorých sa postupne zasiali stromčeky prirodzeným spôsobom. Takéto lesy však boli nerovnomerného vzrastu a hustoty.⁷

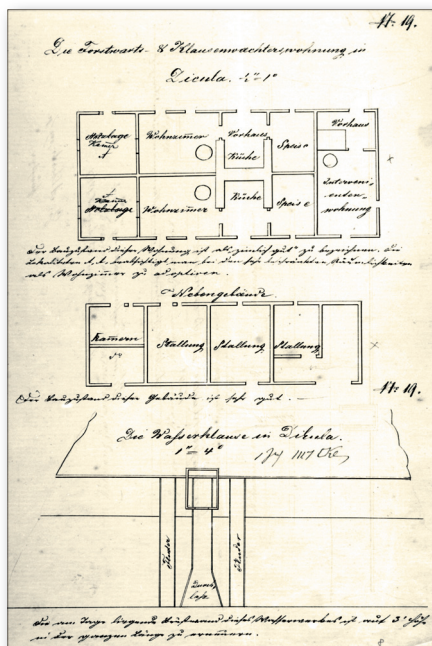

8. Pôdorys horárne pre dve rodiny, Čierny Váh, 1867

⁷ Kavuljak, A.: Dejiny lesníctva a drevárstva na Slovensku, Bratislava 1942, s. 152 – 181.

Hrádocké panstvo bolo v roku 1811 rozdelené na polesia (Revier) pod vedením poľských (Revierförster). Polesia boli Malužiná, Svarín, Chmelienc, Ipolitca, Ráztoky, Kolesárky, Liptovská Teplička, Východná a Vrbica. Polesia pod vedením podpoľských (Unterförster) boli Čierny Váh a Liptovská Kokava. Malužinský lesný revír patril v rokoch 1807 – 1861 pod Hlavný inšpektorský úrad v Smolníku, ktorý mal v Malužinej mediarsku hutu a hámor. Služobná reč bola trojaká. V styku úrad s úradom sa používala latinčina, vo vzťahu komory s jej zložkami nemčina a personál podával hlásenia svojmu úradu a hovoril medzi sebou po slovensky. Zamestnanci písali na tú dobu dobrou slovenčinou. Po roku 1868 ich nútili písať po maďarsky, ale aj tak sa v písomnostiach vyskytovali slovenské a nemecké slová. Podľa výkazu komory z roku 1817 bola rozloha hrádockého panstva 47 898 kat. jutár a likavského panstva 47 751 kat. jutár. Komore záležalo na liptovských lesoch, preto tam premiestňovala z horských oblastí Rakúska, najmä zo Salzburgu a z okolia Gmundenu dobrých úradníkov, tiež aj lesných odborníkov, ktorí mali za úlohu zaučať tunajších ľudí. Predáci i lesní robotníci pracovali za dennú alebo týždennú mzdu. V roku 1815 predákom Rakúšanom (Österreicher) platili týždennú mzdu 2 fl (florény, či zlatky), lesným hájnikom 3 fl.⁸ Lesnícke povolanie sa tu dedilo z pokolenia na pokolenie. Napríklad Johann Felber bol na čiernovážskom cintoríne pochovaný v roku 1812 a jeho vnuk János Felber bol čiernovážskym hlavným lesným správcom v roku 1895.⁹

Podľa pôdorysov budov, ktoré v auguste 1867 zakreslil G. Alberti, čiernovážska lesná správa pravdepodobne sídlila v dome č. 2. Jej hlavná budova bola murovaná. Mala predsieň, kanceláriu, kuchyňu, 3 izby a 2 komory. Vedľajšia budova, v ktorej boli 2 tajne, komora a holohumnica, bola tiež murovaná. Na dvore stála aj drevená stajňa s remízou pre koč, dreváreň, chlievy a do príslušného svahu bola zapustená murovaná pivnica. Všetky budovy boli v dobrom stave. Druhý výkres zobrazuje pôdorys drevenej horárne pre ubytovanie mladých lesníkov. Bol v nej pitvor, 2 izby, 2 sklady a komora. Na dvore stála dreváreň a vedľa nej pozdĺžna drevená budova obchodu, pozostávajúca zo 4 miestností. Na treťom výkrese je pôdorys murovanej horárne pre dve rodiny. Mali spoločný pitvor, ale každá svoju kuchyňu, izbu a komoru. Vedľa horárne stála dvojité dreváreň. Ďalší výkres zobrazuje drevenú horáreň na Benkove. Tá mala tiež spoločný pitvor a dva samostatné byty, v ktorých bola kuchyňa, izba a komora. Jeden byt slúžil lesnému dozorcovi a druhý strážnikovi tajchu. Vedľa horárne stála dreváreň, z opačnej strany horárne dvojité kamenná pivnica. Zaujímavý je aj pôdorys horárne na Dikuli. Bola drevená. Mala tri

9. Pôdorys horárne a tajchu na Dikuli, 1867

⁸ Kňazovický, J.: Zo života lesníkov v liptovských lesoch na rozhraní 18. a 19. storočia, Zborník lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea, 10, 1979, s. 255 – 264.

⁹ ŠA Bytča, Fond Riaditeľstvo štátnych lesov Liptovský Hrádok, Výplatná listina z r. 1895.

10. Pečiatka Lesnej správy,
1900

11. Pečiatka Lesnej správy,
1936

vchody. Dva vchody boli do samostatných bytov skladajúcich sa z kuchyne, izby, špajzu a komory. Boli to byty pre lesného dozorca a strážnika tajchu. Tretí vchod bol do miestnosti na úradovaniu. Tento výkres zobrazuje aj pôdorys tajchu na Dikuli.¹⁰

Pri stavbe domov na Čiernom Váhu sa okrem účelnosti dbalo aj na estetické prevedenie. Dôkazom toho sú dva kované háky na drevené odkvapové žľaby a kovaná mreža na okienku komory. Háky z masívneho železa (hr. 7 mm, šírka 50 mm) sú krásne tepané po celej dĺžke s mašličkou na konci. Mreža je ozdobená tepanými kvetmi. Háky vykopal v marci 2011 Ing. František Janík pri rekonštrukcii bývalej Mistríkovej horárne.

Inventarizácia z roku 1875 popisuje v osade Čierny Váh dve horárne, kováčňu a dve krčmy. Vyšná horáreň pozostávala z 3 drevených stavieb a to z domu, maštale a drevárne. V dome bol pitvor, kuchyňa, 2 izby a komora. Ďalšia horáreň bola ozdobená malbou, lebo sa uvádza ako „malovaný dom“. Bola drevená, šindľom pokrytá. Mala pitvor, kuchyňu, na ľavej i pravej strane po 2 izby a komoru na drevo, vedľa horárne stála maštaľ. Kováčňa mala drevenú obytnú budovu s pitvorom, 2 izbami a komorou. Drevená kováčka dielňa stála obďaleč a pri nej bola na tri časti rozdelená drevená stajňa. Všetky budovy boli kryté šindľom. Jedna krčma sa nachádzala v kamennom poschodovom dome so strechou zo šindľa. Pozostávala z dvoch klenbových pivníc, na poschodí mala pitvor, kuchyňu, izbu a obchod. Na poschodie sa

išlo kamennými schodmi, ktoré boli kryté prístreškom zo šindľa. Druhá krčma bola z dreva, pokrytá šindľom. Boli v nej pitvor, kuchyňa, 4 izby, kamenná klenbová pivnica, maštaľ a kôlna.¹¹ V 20. storočí stála vedľa tejto krčmy drevená kolkáreň. Krčma ožívala najmä počas nedelí, kedy sa do nej schádzali drevorubači z okolitých dolín. V roku 1925 bola v nej krčmárkou Anna Mužiková. Keď postavili lesnú železnicu, dve miestnosti krčmy slúžili ako čakáreň. Krčmu zvalili v roku 1934 a na jej mieste postavili drevenú čakáreň lesnej železnice (teraz je v nej múzeum). Návštevníkom slúžil bufet v čakárni, neskoršie obchod v murovanej budove oproti. Osada bola vzorne udržiavaná a zdobili ju lipy, ktoré vysadili v čase výstavby drevenej kaplnky. Nad osadou na Starej Polane sú ešte pozostatky dvestoročnej lipovej aleje, slúžiacej na nedelne prechádzky.

Drevorubači chodili každý deň nocovať domov len vtedy, keď sa drevo rúbalo v blízkosti dediny. Ináč bývali v šlogarských kolibách, ktoré si stavali sami. V nich lôžka vystlať čečinou mali za úlohu chlanci, ktorí robili pomocníkov. Keď boli rubači v lese celý týždeň i viac, brali si so sebou aj potraviny, ktoré nosili v plátenných kapsách. Pracovalo sa od svitu do zotmenia. Prestávka bola okolo desiatej, keď sa v kolibe varil fruštík (raňajky) a okolo tretej popoludní, keď jedli obed. Večer po návrate zo šlogu (rúbaniska) si varili večeru. Pracovný odev drevorubača sa skladal z plátennej košele, súkenných nohavíc a širokého opasku, v zime k tomu súkenná halena. Bol to odev jednoduchý, pritom pevný a teplý.¹² Život v drevorubačskej kolibe na Čiernom Váhu vyzeral takto: „Uprostred horela vatra. Okolo nej sedeli a ležali na čečine chlapi,

¹⁰ ŠA Bytča, Fond Lesné správy RŠL Liptovský Hrádok, 1855 – 1928, sing. C, č. 11, r. 1867, no. 22.

¹¹ ŠA Bytča, Fond Riaditeľstvo štátnych lesov Liptovský Hrádok, inv. č. 91, no. 269/1875, K (71).

¹² Podolák, J.: *Helpa*, Matica slovenská, 1999, s. 37, 41, 43, 45 a 113.

ktorých postavy v dyme a pare bolo len nejasno rozoznať. Krajný chlap na vahančeku robil si cestu na halušky. Pred ním pri ohni stál začadený hrniec s vriacou vodou. Druhý mal pred sebou zemiaky varené v koškách. Lúpал ich, natieral bryndzou, ktorú mal v nádobe z dreva vydlabanej. Ďalej v kúte dvaja ponúkali sa pálenkou. Každý mal svoje lôžko na doske vystlatej čečinou a nad hlavou, kde mal ležať, boli poukladané haleny a sekery“.¹³

12. Rizňa na spúšťanie dreva cez tajch vo Svarínskej doline, 1930

Drevo sa spúšťalo po svahoch a stráňach najmä keď popršalo alebo bola rosa. Na zle položených miestach od 15. storočia stavali rizne (drevené válovy) podľa skúseností z Rakúska. Rizne dosahovali dĺžku až 500 m a najčastejšie sa nimi zotaté a očistené kmene stromov púšťali po daždi. To, že pred vyše 200 rokmi boli okolité lesy prevažne bukové, potvrdzuje listnatý strom v obecnom erbe Kráľovej Lehoty podľa pečatidla z roku 1771. Plavenie dreva potokmi a riekami bolo od svojich začiatkov v 12. storočí do konca 14. storočia slobodné. Osobitnú výsadu pri vykonávaní plnctva však mali feudáli, župy, výsadné mestá a zemianske rodiny. Zo zemianskych rodín v Liptove to boli najmä Lehotskovci, potom Okolíčaniovci, Sentivániovci a Andreánskovci. Lehotskovci z Kráľovej Lehoty už v predmoháčskom období (pred rokom 1526) ptili drevo až do Budína. Svojím pltníkom Direktorát zemianskej rodiny z Kráľovej Lehoty vydával tzv. pasy slobody, čím ich chránil proti daniam. Krajinský snem vydal v roku 1638 zákonný článok 65, ktorý zobral do ochrany výslovne liptovských pltníkov, ktorí plavili drevo dolu Váhom a ďalej po Dunaji.

Plte najviac plavili na jar, keď bola z topiaceho snehu hladina vody vyššia. Pltníci túto vodu nazývali „samosvoja“. Využívala sa i privalová voda z dažďov. Tú pomenovali „jánska“ voda začiatkom leta, „konopnica“ koncom leta a „listovnica“ v jeseni. Z dolín do Kráľovej Lehoty sa pre malý prietok potokov plavili len polplte. Polplte robili zo zotatých a očistených kmeňov ihličnatých stromov, ktoré na tenších koncoch prevrútili a pospájali do zväzku drevenými klinmi zatĺčenými do brvna položeného naprieč. Hrubšie konce sa voľne hompálali, len dva krajné brvná navzájom spojili drevenou húžvou, aby sa nerozhádzali. Kužeľ pre veslo osadili vpredu plte na prostredné brvno. Veslo pozostávalo z kusa dosky pribitej na žrdke. Dolu Bielym Váhom od Východnej a dolu Malužiankou a Bociankou z Malužinskej doliny mohli mať polplte dĺžku najviac 10 siah, dolu Čiernym Váhom od Liptovskej Tepličky 12 siah (1 siaha 1,89 m). Drevo

¹³ Čajak, J.: Pred oltárom, Slovenská knižnica, kniha 6, roč. II., zv. 2., Pešťbudín 1908, s. 43 – 50.

do 6 m dĺžky a nahnité neviazali do plti, ale ho štiepali a ukladali na pltisku do „šajtaníc“. Keď plte odišli, po kusoch ho púšťali dolu vodou a zachytávali v Hrádku na „hrabliach“.¹⁴ Vtedy kráľovolehotské ženy s deťmi lapali a na breh vyťahovali „kocmanni“ (dlhá žrdka so železným špicatým hákom, ktorý sa zapichol do dreva) neciachované drevo. Drobnéjšie ívery dreva vyberali z vody hrablami a takto po trochu si chytali ohrev na zimu.¹⁵

Aby sa mohlo drevo splavovať častejšie, hrádocké komorské panstvo dalo vybudovať hate, tzv. tajchy, ktoré zadržovali vodu. Pred plavením dreva ju z tajchu vypustili a tak zdvihli hladinu toku. Zo sťažnosti Juraja Lehotského na panstvo Hrádok zisťujeme, že toto nariadenie na historickom území kráľovolehotských zemanov stávať prvú tajchu už v rokoch 1616 - 1617.¹⁶ Tajch na Čiernom Váhu bol vybudovaný v roku 1764, na Ipolitici v Ráztokách v roku 1767, vo Svaríne v roku 1800 a v Malužinskej doline pod Homôlkou v roku 1799. Prvé hate sa stavali z hrubých driev položených naprieč cez potok. Z vnútornej strany boli vyložené kamením a pláštami zeme. Aj brehy Ipolitice a Váhu kvôli zabráneniu ich podmyvania a usmerneniu toku vody i plti začali spevňovať pomocou „šrôtov“. Boli to ležmo položené kmene stromov zrubené do klieťok naplnených kamením.¹⁷

13. Plť v Liptovskom Hrádku, 1939

ojuručnou pílou zarovnávali brvná z oboch koncov na kláty predpísanej dĺžky. Plť musela na vode pevne ležať. Preto do stredu plte vťahovali hrubé, bruchom do vody prehnuté kláty. Po stranách dávali rovné kusy, takže plť mala ponor ako člnok.¹⁹

Na polplti išiel jeden chlap. Stál rozkročený na dvoch brvnách, pomedzi ktoré voľne pre-
rážala voda a neraz pretiekla i cez krpce. Narábanie s veslom umiestneným vpredu si vyžado-
valo zručnosť i silu. Ak polplť zastala na plytčine, musel pltník skočiť do vody studenej ako ľad
a dvíhať ju kolom. Keď sa spríečila na plytčine a nedalo sa s ňou pohnúť, museli ju rozrubať, aby
uvolnila cestu ďalším pltiám.²⁰

Kráľovolehotskí pltníci odchádzali na tajch do Rá-
ztok 3 razy do týždňa, už deň pred splavovaním. Cesta
peši (25 km) im trvala 6 hodín. Tam v kolibách prenoco-
vali, ráno upevnili na plte veslá a čakali, kedy vypustia
vodu z tajchu. Nové krpce mali radšej prehodené cez
plece, lebo po dvoch chôdzach lesnou cestou na tajch by
boli zodraté.¹⁸

Pracovným výstrojom pltníka bola sekera, hrubý
a tenký nebožiec, bukový kôl na hrubšom konci priečne
skresaný a obtiahnutý plechom, náperok – trojuholní-
ková doska na veslo, kužeľ, bukové klíny, konopné lano,
paráč – mocná haluz s bočným výbežkom na pritiahnu-
tie plte k brehu, húžvy, príboj – pevný a ostrý 1,2 m dlhý
kôl na pribitie plte k brehu. Pri zbíjaní plte pracovali
štyria chlapi. Z brvien, ktoré im pripravili válači, dvaja
vyberali súce kusy a tenšími koncami ich kladli proti
vodnému toku na dve až štyri tenké poválky. Ďalší dvaja

¹⁴ Húska, M. A.: Slovenskí pltníci, Osveta Martin 1972, s. 42 – 45 a 112 – 158.

¹⁵ Lehotský, J.: Zo starých časov, Slovenské pohľady, 22, 1901, s. 223.

¹⁶ ŠA Bytča, Župa Liptovská 1391 – 1849, inv. č. 1327.

¹⁷ Boroš, M.: Liptovský Hrádok so svojim tatranským okolím, Ssl. vyd. Banská Bystrica, 1961, s. 122.

¹⁸ Podľa ústneho podania Št. Lehotského (nar. 20. 12. 1909) z Kráľovej Lehoty dňa 19. 1. 2002.

¹⁹ Húska, M. A.: Slovenskí pltníci, Osveta Martin 1972, s. 42 – 45 a 112 – 158.

²⁰ Čajak, J.: Pred oltárom, Slovenská knižnica, kniha , ročník II., zv. 2, Pešťbudín 1908, s. 121.

Pltníctvo bolo ťažké a nebezpečné zamestnanie. Prechladnutie zo studenej vody veľakrát zanechalo trvalé následky na zdraví. Časté boli i úrazy. Pri plnení dreva sa 19. 3. 1885 utopil 52 ročný pltník Jozef Lehotský Lackovie a 11. 6. 1888 na Ipolitci oproti Medvedzej 40 ročný pltník Šimon Lehotský Arvajovie. Toho druhého našli až za 6 dní v Čiernom Váhu pred Nižným Chmeliencom.²¹

Výsadné právo pltenia na Váhu a jeho prítokoch malo od roku 1710 Likavsko-hrádocké panstvo. Jeho prefekti ho prenajímali obchodníkom s drevom. V roku 1851 prešlo právo pltenia na Lesný úrad v Hrádku. Obchodníci dostávali právo pltiť na určitých plavebných úsekoch. V hornom Liptove boli plavebné úseky podľa vodohospodárskej knihy Liptova v rokoch 1890 – 1910 tieto: Hybe – Hrádok, Kráľova Lehota – Komárno, Boca – Hrádok, Kráľova Lehota – Hrádok, Teplička – Hrádok a Východná – Kráľova Lehota.²²

14., 15. Lesnícka Osada Čierny Váh, 1930

Na lesných správach Svarín, Čierny Váh a Liptovská Teplička sa v prvom desaťročí 20. storočia ročne ťažilo okolo 50 tisíc m³ dreva. Dve tretiny z neho tvorili brvná a jednu tretinu kláty. Na pílu do Liptovského Hrádku sa toto drevo splavovalo po Čiernom Váhu a Váhu. Plavením po vode sa však drevo poškrabalo, polámalo a vylúhovalo. Nasiaknuté vodou sa mohlo spracovať až po niekoľkomesačnom sušení. Preto Uhorská kráľovská lesná komora rozhodla, že v doline Čierneho Váhu postaví lesnú priemyselnú železnicu na parný pohon.²³

²¹ Zápisky o preskúmaní mŕtveho z 19. 3. 1885 a z 17. 6. 1888, archív autora.

²² Húska, M. A.: Slovenskí pltníci, Osveta Martin 1972, s. 42 – 45 a 112 – 158.

²³ Uj iparvasut Liptómegeyben, Rózsagegei ujság, roč. 1, 1911, č. 1, s. 3., SNK Martin.

16. Nad Svarínom, 1955

17. Stanica PLŽ Benkovo, 1955

Výstavba prvého úseku Liptovský Hrádok – Čierny Váh začala v júli 1914. Technicko – policajná pochôdzka (kolaudácia) tohto úseku sa uskutočnila 21. 10. 1916 a už od 23. 10. 1916 bola na trati zahájená premávka. Stavebné povolenie pre druhý úsek trate Čierny Váh – Liptovská Teplička bolo vydané 17. 4. 1916. Na tomto úseku bola technicko – policajná pochôdzka kvôli uvedeniu do prevádzky urobená 21. 11. 1921 a dĺžka vybudovanej trate dosiahla 33,6 km. Stavebné náklady na stavbu lesnej železnice v rokoch 1914 – 1920 dosiahli 4 621 757 Kč.

Po roku 1921 práce na výstavbe úzkokoľajky z Liptovskej Tepličky pokračovali smerom na Ždiar až po konečnú stanicu Staníkovo. Technicko – policajná pochôdzka tohto úseku lesnej železnice za účelom jeho odsúhlasenia do prevádzky bola 30. 4. 1937, čím hlavná trať dosiahla dĺžku 42,020 km. Súčasne s hlavnou traťou bola do konca roka 1932 vybudovaná aj vedľajšia trať Čierny Váh – Ráztoky – Snežná v dĺžke 14,401 km. Odbočka z nej cez Dikulu na Vápenicu v dĺžke 5,443 km bola dokončená v roku 1934. Odbočku z hlavnej trate do Benkovskej doliny až po Kremeniny 6,546 km dlhú, postavili v roku 1932. Trať z Kráľovej Lehoty do Malužinej s odbočkami na Škarkétku a do Svidova v celkovej dĺžke 13,238 km vybudovali v roku 1934. Nakoniec v roku 1940 postavili odbočku z Liptovskej Tepličky – Výpad na Rovenky a Zátureen v celkovej dĺžke 7,013 km.

18. Ing. J. Martinka

O výstavbu Považskej lesnej železnice (PLŽ) v rokoch 1919 – 1931 sa zaslúžil hlavný lesný radca, od roku 1928 vládny radca Ing. Juraj Martinka (* 21. 12. 1864 Liptovský Mikuláš – Vrbica † 20. 2. 1938 Liptovský Mikuláš – Palúdzka). Absolvoval reálku v Levoči a Vysokú školu lesnícku a banskú v Banskej Štiavnici, ktorú ukončil v roku 1888. Najprv krátko pracoval u súkromných lesov v Šaci pri Košiciach, potom nastúpil do štátnych služieb v Chorvátsku ako správca lesov vo Sv. Roku, potom bol správcom lesnej správy v Lieskovi. Od roku 1897 bol Ing. Juraj Martinka prednostom stavebného oddelenia na Riaditeľstve štátnych lesov v Záhrebe. V rokoch 1910 – 1912 ho poverili výstavbou budovy lesného riaditeľstva v Sušaku (dnes súčasť Rijeky) a v rokoch 1913 – 1916 výstavbou budovy lesného riaditeľstva v Banskej Bystrici. V roku 1920 sa stal vedúcim stavebného oddelenia a v roku 1921 riaditeľom Štátnych lesov a majetkov v Liptovskom Hrádku.

Zapájal sa aj do kultúrnej a osvetovej práce. V Liptovskom Hrádku postavil telocvičňu Sokolovu, zaslúžil sa o stavbu radnice. Maloval a modeloval námety z lesníckeho a dedinského života. Zhotovil model Plitvických jazier (vystavoval ho na Milenárnej výstave v Budapešti v r. 1896), model hradenia bystrín v Senjskej drage (na svetovej výstave v Paríži v r. 1900 Strieborná plaketa), ďalší model (na výstave v Londýne v r. 1908, Grand prix), model lovu medveďa v Krasských horách (na Poľníckej výstave vo Viedni r. 1910, Strieborná medaila). Po návrate na rodné Slovensko zhotovil model Oprava vodnej nádrže v Malužinej (1924), model úpustu v Liptovskom Hrádku, model benkovskej odbočky lesnej železnice, model rámovej píly, model vodnej píly vo Vavrišove, model dreveného domu, model ručania jeleňov a model kŕmenia jeleňov v zime. Tieto modely predstavil na Výstave slovenských žúp v roku 1927, usporiadanej ešte v nedokončenej budove Zemědělského múzea v Bratislave, po výstave ostali tam. V roku 1937 dokončil monumentálny model dopravy dreva lanovou dráhou na Javorine. V rokoch 1919 – 1930 inštaloval 3 priestranné sály s námetom lesnícko – poľovníckym v Zemědělskom múzeu v Bratislave (teraz Prírodovedné múzeum). Bol predsedom miestneho výboru Lesníckeho múzea v Bratislave (1930).²⁴

19. Na nákladisku Ráztočky, 1972

20. Vo Svarínskej doline, okolo r. 1930

Po dostavbe tratí dosiahla celková dĺžka Považskej lesnej železnice spolu s prípojnými traťami a odbočkami 104,402 km, spolu so staničnými a nákladkovými koľajami 107,139 km (pozri mapku). Po Čiernohronskej železnici bola druhou najdlhšou lesnou železnicou na Slovensku. Po dobudovaní prepravovala Považská lesná železnica všetko drevo zo Správ štátnych lesov Svarín, Čierny Váh, Liptovská Teplička a Malužiná. Po roku 1948 to bolo priemerne ročne 150 tisíc m³ dreva a reziva.²⁵ Zvážanie dreva sa uskutočňovalo na dvojsových oplenvých vagonoch typu O/u k tomu prispôsobených (v roku 1940 ich bolo k dispozícii 125²⁶), takže bol umožnený zvoz dreva v celých jeho dĺžkach. Jeden vlak zviezol na pilu do Liptovského Hrádku naraz 400 – 450 m³ dreva. Metrové rezivo sa prepravovalo na štvorosových plošinových vozňoch, kôra a piliny v zakrytých vozňoch. Prepravoval sa i ostatný tovar a aj pre iných prepravcov.²⁷

²⁴ Jurkovič, M.: Za Ing. Jur. Martinkom. Věstník Československého Zemědělského Musea č. 2/1938; Šiman, K.: Úmrtí vládního rady v. v. Ing. Juraje Martinky. ALU SNK Martin, sig. 175 C 23.

²⁵ Lichner, D.: Úzkokoľajky na Slovensku, EDIS Žilina 2001, s. 154 a 185 – 162.

²⁶ Fojtán, J.: Problematika lesníckych a drevárskych technických pamiatok so zreteľom na lesné železnice, Z dejín vied a techniky na Slovensku VII., Veda Bratislava 1974, s. 367 - 393.

²⁷ Michalek, J. a kol.: Liptovská Teplička, Vsl. vydavateľstvo Košice, 1973, s. 18, 24 a 44.

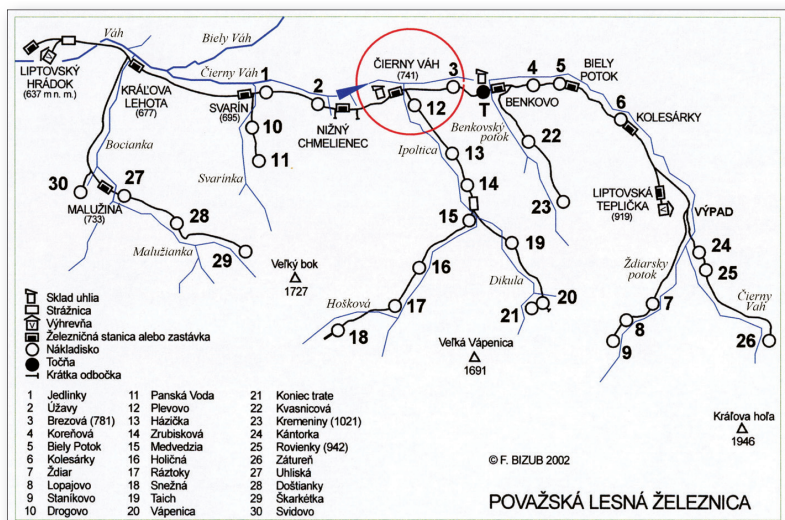

21. Nákladisko Ťzavy (v mieste terajšieho drevoskladu pod N. Chmeliencom), okolo r. 1935

22. Výletný vlak v stanici Čierny Váh, okolo r. 1970

Pôvodne sa mohli na úzkokolažke vozit len jej zriadení a robotníci štátnych lesov. Keďže však obyvatelia najmä Liptovskej Tepličky a dolín Čierneho Váhu nemali iný dopravný prostriedok a vozili sa načierno, dalo 11. 7. 1933 ministerstvo dopravy povolenie k zahájeniu verejnej prepravy cestujúcich a tovaru v km 0,000 – 36,083 Liptovský Hrádok – Liptovská Teplička, Výpad.²⁸ Táto doprava mala do roku 1968 medzi Liptovským Hrádkom a Liptovskou Tepličkou charakter pravidelnej verejnej osobnej dopravy. Zabezpečovali ju parné a motorové rušne so zakrytými i otvorenými (letnými) osobnými vozňami. Pre osobné vlaky platil cestovný poriadok. Zamestnanci Štátnych lesov a statkov Liptovský Hrádok cestovali i mimo služby zdarma, ich rodinní príslušníci mali režíznú zľavu 75 %, z tejto deti platili len polovicu.

23. Mapa Považskej lesnej železnice

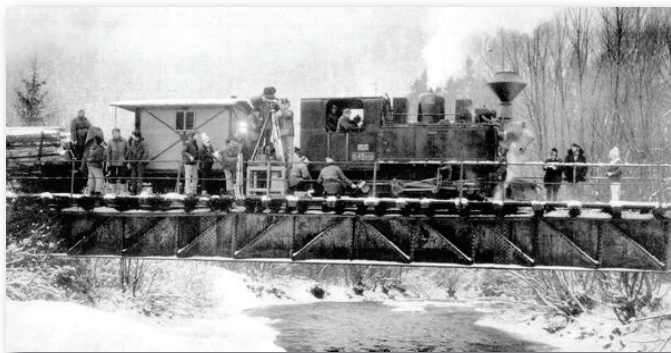
Zvyšujúce sa náklady na prevádzku a údržbu železničnej trate zapríčinili, že sa doprava stala nerentabilnou. Preto v roku 1959 zrušili trať Kráľova Lehota – Malužina a odbočky do Svi-

²⁸ Kubík, M.: Považská lesná železnica, Quark, február 2003, s. 36 – 37.

dova a na Šarkétku, v roku 1965 odbočku zo Svarína do Svarínskej doliny.²⁹ V rámci územnej reorganizácie bola od 1. 7. 1960 Liptovská Teplička začlenená do okresu Poprad a dňa 18. 9. 1961 začal z nej pravidelne premávať autobus do Štrby a Popradu. Už nebolo treba cestovať do úradov a na nákupy do vzdialenejšieho Liptovského Hrádku. V roku 1964 zaviedli autobusové spojenie Liptovský Hrádok – Čierny Váh³⁰ a v roku 1965 prestali vykonávať na úzkokoľajke osobnú dopravu.

V roku 1970 sa pristúpilo k rekonštrukcii starých a výstavbe nových lesných ciest a napokon bola celá Považská lesná železnica dňa 31. 12. 1972 zrušená i keď jej priemerný ročný výkon v odvoze dosahoval 120 tisíc plnometrov dreva (najväčší ročný odvoz bol 160 tisíc). Rekordný počet 1507 vypravených vlakov bol v roku 1964. Taký nárast sa vtedy odôvodňoval aj zvýšeným turistickým ruchom.³¹

Považská lesná železnica bola počas takmer šesťdesiatročnej prevádzky spoľahlivým dopravným prostriedkom na zvoz dreva i na dopravu osôb. Zamestnanci boli s ňou zžití, takmer každý dopravný prostriedok mal svoje pomenovanie. Aj obyvatelia okolitých obcí a osád si úzkokoľajku obľúbili. Vláčiky dôverne nazývali „mašinka“ a trať „štriečka“. Pre výletníkov a obdivovateľov prírody bolo cestovanie touto železnicou pôžitkom. Počas letných nediel vláčik vozil na Čierny Váh ľudí na gulášpartie a na tanečné zábavy. Dnes ostali po lesnej železnici len zvyšky násypov či mostov po dolinách a nostalgické spomienky u pamätníkov. Okrem dobových fotografií je táto lesná železnica zvenená v úspešnom celovečernom československom filme K. Kachyňu *Vlak do stanice nebo* z roku 1972.

24. Natáčanie filmu *Vlak do stanice nebo*, Svarínsky most, 1972

Už pred rokom 1860 viedla z horehronskej Helpy cesta cez Priehybu a dolu Ipolitcou na Čierny Váh. Helpania mali totiž pasienky i na liptovskej strane hôľ. Odrábali za ne ako drevo-rubači, vlastníci koní ako povozníci a mladší pri vysádzaní stromčekov. V roku 1931 pracovalo na liptovskej strane Nízkych Tatier u liptovskohrádockých štátnych lesov 150 drevo-rubačov a povozníkov z Helpy viac ako 3 mesiace.³² V období medzi 1. a 2. svetovou vojnou boli postavené mnohé lesné ubytovne, kde najmä zo vzdialených dedín prichádzali robotníci na týždňovky. Boli to lesní robotníci z Helpy, Liptovskej Tepličky, Východnej, Važca, Vikartoviec a Lendaku.

²⁹ Lichner, D.: Úzkokoľajky na Slovensku, EDIS Žilina 2001, s. 154 a 185 – 162.

³⁰ Cestovná príručka Informátor Liptova.

³¹ Fojtán, J.: Problematika lesníckych a drevárskych technických pamiatok so zreteľom na lesné železnice, Z dejín vied a techniky na Slovensku VII., Veda Bratislava 1974, s. 367 – 393.

³² Podolák, J.: Helpa, Matica slovenská, 1999, s. 37, 41, 43, 45 a 113.

Z blízokých dedín dochádzali denne lesnou železnicou, po jej zrušení autobusmi alebo prispôbenými nákladnými autami.³³

25. Horáreň vo Vyšnom Chmelienci, 1930

Deti z Čierneho Váhu a zo Svarína chodili do školy v Kráľovej Lehote lesnou železnicou. V rokoch 1953 – 1956 mali vo Svaríne vysunutú triedu pre 1. a 2. ročník v prenajatom dome. V rokoch 1957 – 1959 bola jednotriedna škola pre 1. – 5. ročník priamo v osade Čierny Váh. Jej správcom i učiteľom zároveň bol Samuel Tekel z Liptovskej Porúbky. To tejto školy chodili i deti zo Svarína. V ďalších rokoch deti chodili do školy v Kráľovej Lehote a od roku 1977, kedy bola škola zrušená, doteraz navštevujú školy v Liptovskom Hrádku. Pošta pre obyvateľov čiernovážskej doliny bola vždy v Kráľovej Lehote.

26. Lesná správa Čierny Váh, 1955

Územie Čierneho Váhu a Svarína patrilo do chotára Východnej 94 rokov. Obyvatelia osád a samôt i lesné správy podali 14. 11. 1956 na Radu Krajského národného výboru v Žiline žiadosť o preradenie oblasti Čierneho Váhu a Svarína od obce Východná ku obci Kráľova Lehota. Na základe toho Krajský národný výbor v Žiline uznesením č. 22 / 1959 zo dňa 27. 11. 1959 odlúčil s účinnosťou od 1. 1. 1960 od katastrálneho územia obce Východná osady Čierny Váh a Svarín

Mapovanie jednotlivých obcí uhorských stolíc sa uskutočnilo v rokoch 1819 – 1829 a 1839 – 1869 na základe nariadenia cisára Františka I. o založení stabilného katastra. Inžinieri Liptovskej stolice i hrádockého komorného panstva začali s mapovaním horného Liptova až v šesťdesiatych rokoch 19. storočia. Pri založení katastra sa oblasť Svarína a Čierneho Váhu, ktorú Kráľovej Lehote zabralo hrádocké panstvo, stala súčasťou chotára Východnej. Podiel pôdy hrádockého komorného panstva na v roku 1866 vzniknutom východnianskom chotári predstavoval 84 %³⁴, lesy chotára do správy prevzal a ďalej obhospodaroval Lesný úrad v Liptovskom Hrádku.

³³ Ratkoš, P.: Východná, Osveta Martin, 1972, s. 44 – 47.

³⁴ Ratkoš, P.: Východná, Osveta Martin, 1972, s. 13, 60 – 63, 66 – 67 a 92

s príľahlými samotami Dikula, Házička, Medvedzia, Ráztoky, Chmelienc a územie o celkovej výmere 14 613 ha.³⁵

27. Nakladanie dreva na vagón PLŽ, 1955

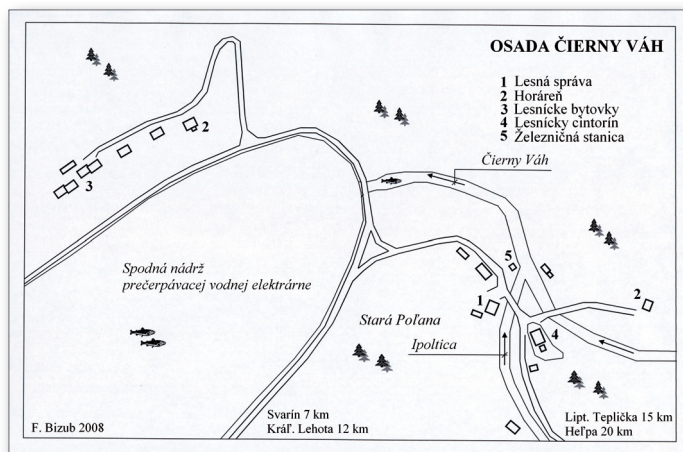
lesný úrad v Liptovskom Hrádku, v rokoch 1920 – 1921 to bolo Lesné riaditeľstvo v Liptovskom Hrádku, v rokoch 1922 – 1948 Riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Liptovskom Hrádku. Toto malo v roku 1923 Lesné správy Čierny Váh, Liptovská Teplička, Liptovská Osada, Lubochňa, Malužiná, Ružomberok, Svarín, Veľká pri Poprade a Východná. Podliehali mu i hrádocká a lubochnianska píla, štátne prírodné rezervácie v Pieninách a Vysokých Tatrách, od roku 1939 aj liptovskohrádocký semenársky závod.³⁷

Po viacerých súdnych konaniach Krajský súd v Žiline odčlenil dňom 28. 2. 2000 od katastrálneho územia Kráľovej Lehoty územie o výmere 14 613 ha na základe zákona č. 162 / 1995 Z. z. Toto územie opäť padlo pod obec Východná. V januári 2001 Obecný úrad Východná previedol do svojho stavu aj 19 občanov osady Svarín a 42 občanov osady Čierny Váh.³⁶

Československý štát prevzal lesy do svojho vlastníctva od maďarského eráru na základe protokolu z 31. 12. 1918. Štátne lesy začal spravovať Hlavný

28. Klátenie metrovice

29. Mapa osady Čierny Váh

³⁵ ŠA Liptovský Mikuláš, Fond ONV - Odbor pre veci vnútorné v Liptovskom Hrádku, Ukl. Zn. Vnútr. / 9 / 1959, Územná organizácia, odčlenenie osady Čierny Váh a Svarín.

³⁶ Obecná kronika Kráľovej Lehoty, s. 105.

³⁷ Slivka, Hrbek, Boroš: Dejiny Horného Liptova, MNV a Múzeum Liptovský Hrádok, 1969, s. 243.

30. Lesnícke bytovky a horáreň nad priehradou, 2007

31. Horná a dolná nádrž vodnej elektrárne Čierny Váh, 1992

Riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Liptovskom Hrádku malo do roku 1948 osem lesných správ. Boli to Čierny Váh, Likavka, Liptovská Osada, Liptovská Teplička, Lubochňa, Malužiná, Svarín a Východná. Pod Lesnú správu Čierny Váh patrili Polesia Biely Váh, Dikula, Ipolitica, Medvedzia a Ráztoky, pod Lesnú správu Liptovská Teplička Polesia Benkovo, Kolesárky, Rovnícky a Ždiar, pod Lesnú správu Svarín Polesia Chmelienc a Svarínka. V roku 1948 bol vytvorený samostatný Lesný závod Čierny Váh. Od neho sa od 1. 1. 1959 odčlenilo Polesie Svarínka a dostala ho ako cvičný objekt Lesnícka škola v Liptovskom Hrádku. Lesný závod Čierny Váh obhospodaroval 11 928,8 ha lesa a do konca februára 1967 mal sídlo v osade Čierny Váh, potom v Liptovskom Hrádku. Spadali pod neho Polesia Brezová, Chmelienc, Ipolitica, Dikula, Javorinka a Ráztoky. V roku 1959 hore celou čiernovážskou dolinou až po samotu Ráztoky postavili z rozvodne v Kráľovej Lehote 22 kV vedenie v dĺžke 25 km a všetky objekty elektrifikovali.

32. Sklad dreva v Nižnom Chmelienci, 2007

33. Lesná správa Čierny Váh, 2007

34. Vo chvíľach oddychu, 2007

Po reorganizácii v r. 1974 polesia zanikli a zlúčili sa do Lesných správ Čierny Váh a Javorinka. Vedúcim Lesnej správy Čierny Váh bol Vladimír Mistrík (1974 – 1984), Ing. Anton Racký (1984 – 1987), Ján Halahija (1987 – 1992), Ing. Juraj Ružička (1992 – 1997), Ing. Milan Rajniak (1997 – 1998) a Ing. Branislav Droppa (1998 – 2005), Lesnej správy Javorinka František Pačesa (1974 – 1991) a Ing. Otto Janigloš (1991 – 2005). V r. 1991 – 2002 bolo od Lesnej správy Javorinka odčlenené Polesie Dikula a v r. 1992 – 1997 od Lesnej správy Čierny Váh Polesie Chmelienc. Vedúcim Polesia Dikula bol Ján Bábela (1991 – 2002), Polesia Chmelienc Ján Žiak (1992 – 1994) a Dušan Lehotský (1994 – 1997). Pod Lesnú správu Čierny Váh bola v r. 2001 začlenená Lesná správa Biely Váh, ktorá mala sídlo pri železničnej stanici Východná.

Súčasná Lesná správa Čierny Váh vznikla 1. 11. 2005 zlúčením lesných správ Javorinka a Čierny Váh. Organizačne spadá pod Lesy

SR, š. p. Banská Bystrica, Odštepny závod Liptovský Hrádok. Hospodári na ploche 12 526,76 ha, v lesných oblastiach 46 – Nízke Tatry, Kozie chrby a 43 – Podtatranská kotlina. Vedúcim Lesnej správy Čierny Váh bol od r. 2005 Ing. Ludovít Pitoňák, ťažbovým technikom Ing. Milan Vlček, pestovným technikom Milan Krajčí, ochranárom špecialistom Ing. Peter Láni, technikom Kamil Čendula, odbornými lesnými hospodármi Pavol Bohunčák, Ing. Branislav Droppa, Ján Vechter, Dušan Gerek, Ing. Otto Janigloš, Ivan Čierny a lesníkmi Pavol Kollárik, Vladimír Halahija, Jozef Hapčo, Marián Mak, Valér Húska, Lubomír Halahija, Martin Behárka a Ing. Miroslava Harčáriková. Z dôvodu spracovania vetrových a podkôrníkových kalamít vyťažila Lesná správa Čierny Váh v roku 2007 cca 120 000 m³ a v r. 2008 to má byť cca 250 000 m³ dreva.³⁸

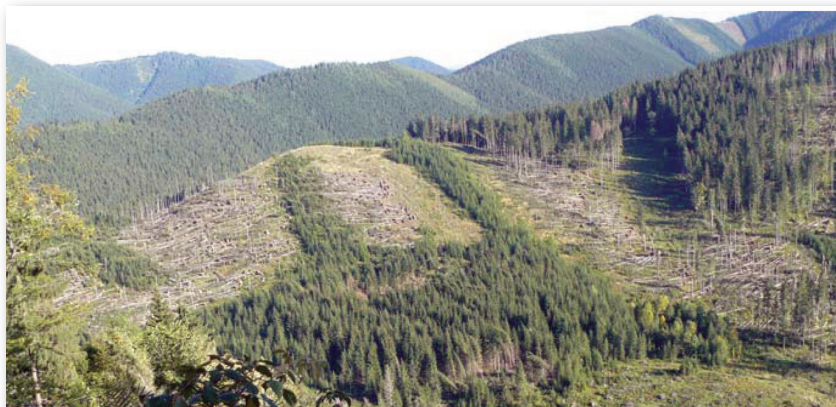
³⁸ Pitoňák, L.: Lesná správa Čierny Váh, Kráľova Lehota, obecný časopis, č. 4, 2007, s. 7 - 9.

35. Svarínska a Čiernovážska dolina z Velkého boku, 2009 Čierny Váh, 2007

36. Malinová a Vápenica od Holice, 2007

37. Veterná kalamita Javorinka – Kútová, 24. 8. 2009

V dolinách Čierneho Váhu bola vždy silná komunita katolíkov. Boli to nielen tí, čo trvalo bývali v horárňach v osadách Čierny Váh a Svarín a na samotách, ale aj lesní robotníci pochádzajúci najmä z Liptovskej Tepličky a Helypy, ktorí dočasne bývali v kolibách. Katolíci na Čiernom Váhu, patriaci pod hybskú farnosť, sa v jej matrike spomínajú už pred rokom 1770.³⁹ Preto hrádocký kráľovský komorský lesný úrad postavil v osade Čierny Váh v roku 1803 kaplnku z dreva. Miesto pre kaplnku vybrali tesne nad sútokom potoka Ipolitica s riekou Čierny Váh na skalnom výbežku tak, aby dominovala celej osade. Už v tom istom roku 29. septembra bola kaplnka vysvätená hybským farárom Adamom Argayom. V súvislosti s tým ustanovili v roku 1805 novú filiú hybskej katolíckej cirkvi na Čiernom Váhu.⁴⁰ Kaplnku udržiavali z prostriedkov lesného úradu. Postavená bola ku cti svätej Trojice (Capella SS. Trinit) a dozorom nad starostlivosťou o ňu bol poverený tunajší hlavný lesný hájnik. Hrádocký lesný úrad totiž katolícku cirkev podporoval a všade tam, kde mal svojich lesných zamestnancov, postavil svätyne. Okrem čiernovážskej kaplnky to bol kostol sv. Jána Krstiteľa v Liptovskom Hrádku (1759), kostol Navštívenia Panny Márie v Liptovskom Hrádku (1790), kostol Povýšenia sv. Kríža v Malužinej (1816) a kostol sv. Šimona a Judu v Liptovskej Kokave (1830).⁴¹ Lesný úrad ako patrón sa staral o údržbu a prevádzku týchto kostolov, aj katolíckych škôl pri nich a platil farárov i učiteľov. Vyjadroval sa aj k vymenovaniu farárov a učiteľov do týchto kostolov a škôl.⁴²

38. Liturgické knihy

Čiernovážska kaplnka bola vybavená jedným oltárom zasväteným svätej Trojici, zdobeným postavami dvoch anjelov.

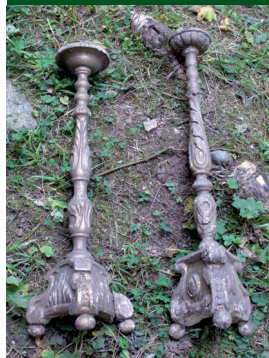
³⁹ Šmálik, Št.: Hybe po cirkevnej stránke, rukopis. 1946, kópia v archíve autora.

⁴⁰ ŠA Bytča, Matrika narodených, R. kat. farský úrad Hybe, záznam z 29. 9. 1805.

⁴¹ Víték, P., Churý, S., Šuba, A.: Z minulosti Liptovského Hrádku. Transoscus Lipt. Mikuláš, 2006, s. 24.

⁴² ŠA Bytča, Fond Riaditeľstvo štátnych lesov v Liptovskom Hrádku.

VZNIK DREVEŇEJ KAPLNKY

39. Drevené svietniky

40. Zvon sv. Jána Krstiteľa
z r. 1803

41. Monštrancia

42. Zhášadlo sviečok a miešok na peniaze

43. Nádobka na svätenú vodu

Z východnej strany mala pristavenú sakristiu. Kaplnka bola suchá a dostatočne osvetlená. Strecha kaplnky bola pokrytá šindľom. Kaplnka mala dva chóry z dreva, čo napovedá, že nebola malá. Lavice poskytovali vkusné sedenie, sprava v nich sedávali mužmi a zľava ženy. Kľúče od kaplnky mal v úschove hlavný lesný hájnik, ale otváral ju ustanovený kostolník.

Uvedené údaje potvrdzuje zápisnica z kanonickej vizitácie farnosti v Hybiach, ktorú vykonal spišský biskup Jozef Bélik v dňoch 31. 5. – 1. 6. 1825. V nej sa po latinsky píše:

„Na Čiernom Váhu, inak Hoškovej, prislúchajúcej pod farnosť Hybe, bola v roku 1803 za účelom duchovného povznesenia postavená z dreva na pevných základoch kaplnka bez nejakého vybavenia z finančných prostriedkov kráľovského komorského úradu v Hrádku. V tom istom roku bola 29. septembra vysvätená hybským farárom Adamom Argayom. Bola a je udržiavaná z prostriedkov lesného úradu. Postavená bola ku cti svätej Trojice a dozorom nad starostlivosťou o ňu je poverený tunajší hlavný lesný hájnik. Sviatok patrocinia svätej Trojice sa oslavuje každoročne. Kaplnku pravidelne na začiatku roka, počas sviatku patrocinia, pri príležitosti starosti o slabých a starých, či pri pohreboch navštevuje farár a vo vopred určenom čase slúži Sväté omše. Okrem toho sa tu pravidelne každý mesiac konajú bohoslužby.

Kaplnka je vybavená jedným oltárom, zasväteným svätej Trojici, zdobeným postavami dvoch anjelov. Stánok na ochranu sviatosti oltárnej je bez závory a zámky, najposvätejšia svätyňa táto nie je strážená. Svietniky sú kovové, majúce drevený ráz. Kaplnka má sakristiu postavenú z východnej strany z krásneho dreva. Nie je vlhká, je dostatočne osvetlená a proti vykradnutiu patrične chránená. Bohoslužobné veci sú bezpečne uložené v skriniu.

V kaplnke sú dva chóry z dreva vo výbornom stave. V žiadnom z nich sa nenachádza organ ani hudobné nástroje. Sviatosti sú každoročne obnovované a chránené v sakristii pod zámkou. Lavice poskytujú vkusné sedenie, sprava sú obsadzované mužmi a zľava ženami. Pri kaplnke nie je asi nič, čo by mohlo prekážať, či vystaviť nebezpečenstvu tento svätostánok. Kľúče od kaplnky sú uschovávané hlavným lesným hájnikom, ale otvára a zatvára ju ustanovený kostolník.

Kaplnka má zároveň drevenú zvonnicu, ktorá je v súčasnosti v dobrom stave. Sú v nej umiestnené dva zvony. Ich hmotnosť určiť nevieme, ale boli zaopatrené lesným úradom v roku 1803. Jeden väčší zvon je zasvätený svätej Trojici a druhý, menší, svätému Jánovi Krstiteľovi. Obidva ulial František Littmann v Banskej Bystrici v roku 1803. Vo zvonici sú hodiny, ktoré sú pod ochranou preláta lesného úradu.

VYBAVENIE KAPLNKY

Medený pozlátený kalich, medené pozlátené cibórium (liturgický pohár), pacificale z kovu (kríž, ktorý sa podáva veriacim na pobozkanie), kadidelnica s loďkou, tiež z kovu, pigidem, 3 zvončeky, kahanec (svietidlo) pred oltárom, dva džbány na víno a vodu, 3 sklenené nádoby na hostiu, 2 slávnostné cesulas, 2 slávnostné liturgické rúcha s náležitostami, misál (omšová kniha), 3 kňazské alby (dlhé biele rúcha), pás, ošetrovadlá, kríž slúžiaci na pohreby.

O KRÍŽI

V osade Hošková, alebo Čierny Váh, sa nachádza jeden kamenný kríž postavený v roku 1807 a jeden kovový, ktorého rok postavenia nepoznáme. Ich údržbu zabezpečuje lesný úrad.

O CINTORÍNE

Je tu cintorín ohradený dreveným plotom s drevenou bránou. Nachádzajú sa tu stromy. Rastliny (kvety) sa tu nenachádzajú. V hrobch sú pochovávaní výlučne katolíci. Priestor cintorína je taký veľký, aby postačil na pochovávanie mŕtvych na 20 rokov. Pochovávaní sú tu obyvatelia aj zo samôt Benkovo, Ráztoky, Medvedzia a Dikula.

O HROBÁROVI A JEHO MZDE

Hrobár berie taký plat (od lesného úradu), aký mu je určený.

O LUĐOCH

Lud je tu od matkocirkvi (v Hybiach) vzdialený 4 hodiny (chôdze). Všetci sú katolíci, okrem jednej osoby augsburskej konfesie. V Hoškovej je 46 veriacich, 13 bez vyznania, teda spolu 59.

Dikula – je od matkocirkvi vzdialená 7 hodín. Veriacich je 6, bez vyznania 6, spolu 12. Medvedzia – je od matkocirkvi vzdialená 7 hodín. Veriacich je 6. Ráztoky – sú od matkocirkvi vzdialené 7 ¼ hodiny. Veriacich je 6. Benkovo – je od matkocirkvi vzdialené 7 hodín. Veriacich je 5.

V doline Svarín je osada bez kostola, od Hýb vzdialená 2 ½ hodiny. Žijú tu katolíci, evanjelici, polabskí Slovania, spolu 76 ľudí, evanjelikov 16, katolíkov 52. V osade stojí pri ceste kríž s postavou ukrižovaného Ježiša, ktorý dal postaviť hrádocký lesný úrad. Kedy bol postavený nie je známe“.

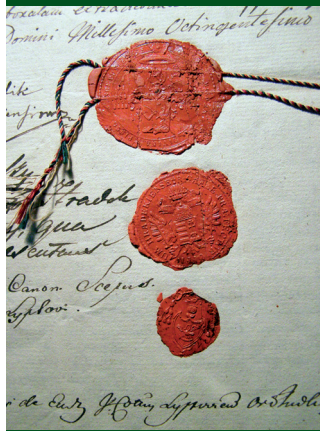
Kanonickú vizitáciu podpísali a svojimi pečatami potvrdili spišský biskup Jozef Bélik, prefekt Likavsko-hrádckého komorského panstva Florián Collináši ako patrón, kanonik liptovského archidiakonátu Štefan Lang, slúžny Liptovskej stolice Imrich Smrečány a prísediaci Liptovskej sedrie Wolfgang Andreášsky.⁴³

⁴³ Zápiska z kanonickej vizitácie farnosti Hybe, 31. 5. – 1. 6. 1825, R. kat. farský úrad v Hybiach.

DREVENÁ KAPLNKA

44. Kamenný kríž z r. 1807

45. Pečate na kanonickej vizitácii r. 1825, zhora biskupa, prefekta a kanonika

MUROVANÁ KAPLNKA

46. Vchodové dvere

47. Sv. Florián na zástave

48. Pohrebný krížik

Drevená kaplnka slúžila tridsadva rokov. Na sviatok svätej Trojice v roku 1834 položil lesný správca Michal Vozár (pochovaný na čierňovážskom cintoríne 17. 8. 1852 ako 62 rčony)⁴⁴ základný kameň na výstavbu kaplnky z pevného materiálu. Prítomní boli predstavitelia komorských lesov, spišský kanonik a zároveň hybský farár Melichar Andreánsky a zástupcovia ľudu. Pri tejto príležitosti daroval hybský farár kostolu obradný kľúč. O rok (1835), v ten istý sviatok na svätú Trojicu, bola kaplnka, ktorú postavili v klasicistickom slohu, farárom Andreánskym vysvätená. Aj túto murovanú kaplnku financoval a postavil hrádocký kráľovský komorský lesný úrad.⁴⁵ Kaplnka je jednolodová stavba o dĺžke 18,8 m a šírke 10,2 m s kamennými múrmi 0,9 m hrubými, situovaná v smere juh – sever. Múry kaplnky nenavlhajú, stále suché sú zrejme preto, že kaplnka stojí na skalnej vyvýšenine. Sedlová strecha bola šindľová, od prvej tretiny 20. storočia je eternitová. Veľká vrstva snehu v zime 2005 nahnilý krov v severovýchodnej časti strechy prelomila, padajúce stromy pri víchrici v októbri 2007 poškodili krytinu na ďalších miestach. Do kaplnky zateká, voda poškodila maľovku stien aj liturgické knihy. Obnova celej strechy aj s krovom sa má previesť v roku 2011. Na štítoch strechy sú jednoramenné kovové kríže. Do kaplnky sa vchádza z južnej strany cez masívne dvojkrídlové drevené dvere zdobené drevorezbou a kovným zámkom s kľučkami. Háky pántov po predchádzajúcich dverách trčiace z múru napovedajú, že sú to nie tie dvere, ktoré boli osadené pri stavbe kaplnky. Vnútorná dĺžka lode je 17 m, šírka 8,4 m a výška 4,8 m. Nad vstupnou časťou je na dvoch murovaných portáloch malý chór, na ktorý sa vychádza z ľavej strany strmými drevenými schodmi. Kaplnka má šesť štvorkrídlových okien, tri na východnej a tri na západnej strane. Sú 1,2 m široké a 1,8 m vysoké, v hornej časti oblúkovito zakončené. Vo väčšine týchto jednodielnych okien sa zachovali ešte pôvodné liate sklenené tabule 1,5 mm hrubé, pochádzajúce pravdepodobne zo sklárne v Malužinej. Kaplnka je skromnou sakrálnou stavbou, jej vonkajšie aj vnútorné steny sú bez výzdoby, hladké a na bielo natreté. Pôvodne bola celá podlaha kaplnky vydláždená pórovitými tehľami červenožltej farby naležato, ktoré sú priedušné, pritom však tepelne izolujú. V súčasnosti sa tehly zachovali pod lavicami a za nimi, čo predstavuje dve tretiny plochy podlahy. Oltár chýba, nahrádza ho na stene zavesený Kristus na kríži. Chýba aj drevený kancel (B), ktorý bol pôvodne pripevnený o stenu naľavo od oltára. Oltárny stôl (A) je vymurovaný z tehál, na nich drevená tabuľa. Nebol súčasťou oltára, stojí samostatne pred ním. Pôvodné tmavé drevené lavice (C) s vyrezávaným girlandovým dekórom sú po stranách lode kaplnky. Na jednej i druhej strane je po 8 lavíc, v každej po 6 miest, spolu 16 lavíc s 96 miestami na sedenie. Práve tolko miest nebolo vybratých náhodne, počas 19. storočia sa počet miestnych katolíkov a katolíkov

⁴⁴ ŠA Bytča, Matrica defunctorum parochialis ecclesiae oppidi Hybbe 1851 – 1883.

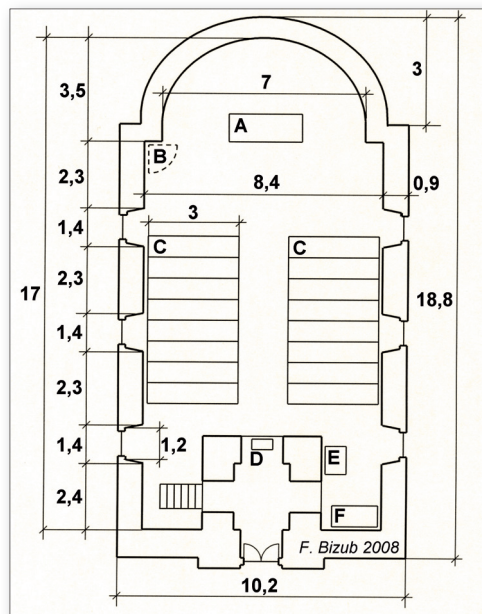
⁴⁵ Kronika (Cronica domus) R. kat. farského úradu v Liptovskom Hrádku.

z osady Svarín, ktorí tiež ku kaplnke patrili, pohyboval od 103 (v r. 1811) do 187 (v r. 1864). Na boku každej lavice sú kované objímky na uchytanie žrdok nesúcich zástavy z procesie. Napravo od vchodu je pôvodná drevená skriňa (F) s bohoslužobnými potrebami, misálom a ďalšími dvoma liturgickými knihami, vedľa nej pôvodná drevená spovednica (E) i malý prenosný stolček na klačanie. Pôvodný organ, ktorý bol na chóre, je v depozite a potrebuje opravu, teraz ho tam nahrádza malé harmónium (D). Zachovalo sa osem kusov vzácných zástav s obrazmi výjavov zo života svätých, ktoré sa nosili na procesiách. Sú však zanedbané a poškodené, vyžadujúce rekonštrukciu. Našli sme aj smútočný kríž používajúci pri pohreboch. V hornej časti jeho žrdky je originálna umrčlia hlava vyrezaná z dreva a na nej ukrižovaný Kristus.

49. Interiér kaplnky, 2007

Do roku 1926 spravovali kaplnku na Čiernom Váhu hybskí farári. Boli to Adam Argay (1803 – 1810), Peter Fabo (1810 – 1833), Melichar Andreášsky (1834 – 1836), Ondrej Kučma (1836 – 1851), Štefan Hýroš (1851 – 1859), Ján Szamuely (od r. 1860 vyše 10 rokov), Juraj Čurilla (1873 – 1889), Anton Klimčík (1889 – 1919) a Ladislav Mikula (1919 – 1925).⁴⁶ Zrejme preto, že hybskí farári, aj keď v určitých obdobiach mali pri sebe kaplánov, pre odľahlosť na kaplnku na Čiernom Váhu nestačili, hrádocký komorský lesný úrad platil od roku 1814 za cirkevné obrady františkánom z kláštora v Okoličnom. Ale ani tí svoje záväzky nedokázali splniť, preto im v roku 1870 príjmy za toto zrušili. Vyplýva z zápisu o rozmeroch 42 x 33 cm napísaného latinsky, ktorý adresoval spišský biskup predstavenému františkánom v Okoličnom:

50. Pôdorys kaplnky

⁴⁶ Obetná omša je omša za niekoho zomrelého, ktorú si dáva slúžiť rodina, alebo bohatý patrón pred smrťou zanechal finančnú čiastku pre založenie cirkevnej základiny (nadácie) a potom cirkev z vďanosti pravidelne slúžila za tohto zomrelého omšu pri výročí jeho úmrtia. V tomto prípade bol patrónom lesný úrad, ktorý obetné omše platil.

51. Lavice s vyrezávanými girlandami

52. Harmónium na chóre

„Dôstojný reholný pán farár, predstavený kláštora! Vemľmi nepríjemne na mňa zapôsobila odpoveď ministra kultúry a verejných vecí zo dňa 16. decembra tohto roku číslo 30 935 mne adresovaná s pripojením odpovede kráľovského ministra financií zo 4. júla 1875 pod číslom 35 226 napísanej, z ktorej je zrejmé, že jej najsvätejšia vznešenosť (kráľovský) majestát na základe rozhodnutia z 24. apríla 1870 vydaného odrieka príjem, ktorý konvent (kláštor františkánov) okoličiansky od Kráľovského komorského hrádockého panstva v predošlých rokoch prijímal, pre konvent najmenej 37 florénov a 80 grajciarov, ktoré tomuto konventu v zmysle nariadenia z 22. marca 1814 pod číslom 5324 bolo priznané za 13 oboetných omši v kaplnke na Čiernom Váhu odslúžených. A tiež v učení náboženstva na Čiernom Váhu 13 (úloh, sústredení) do roka vykonávaných pripadli, ktoré okoličiansky konvent potom aj v budúcnosti roky od spomenutého komorského panstva každoročne dostával.“

Tabuľka počtu ľudí⁴⁷

Rok	katolíci						spolu				
	Svarín	Čierny Váh	Dikula	Medvedzia	Ráztoka	Benkovo	katolíkov	evanjelikov	Židov	iných	obyvateľov
1811	29	74					103	2			105
1813	55	91					146	7			153
1816	47	46	12	3	8	6	122	15			137
1823	62	71	12	6	6	6	163	12			175
1830	61	61	18	6	6	7	159	19			178
1838	47	34	12	6	7	10	116	21			137
1852	79	51	10		7	8	155	32			187
1856	78	42	8		8	6	142	25		13	180
1864	106	33	8	10	21	9	187	14			201
1870	65	33	14	12	16	7	147	11			158
1876	55	29	12	10	12	7	125	11		23	159
1880	61	21	12	9	13	5	121	9		16	146
1886	28	14	10	8	11	7	78	13			91
1891	40	14	11	2	7	7	81	18			99
1896	26	22	4	4	8	7	71	14	6	1	92
1907	36	24	3	5	10	7	85	2	4		91
1920	38	31	6				75	11			86
1932	20	22	8	6	4		60	26	2	1	89
1940	15	30	5	8	3		61	18			79

53. Počet obyvateľov dolín Čierneho Váhu

⁴⁷Schematismus venerabilis cleri, 1811 – 1940, archív Biskupského úradu v Spišskej Kapitule

Z písma Vášho z 24. januára predošlého roka som poznal, že súhrn oných 37 florénov 80 grajciarov nepostačovalo ani na ochranu, ktorú vo výške 5 florénov ako je známe, poskytol. Nakolko bremeno, i záväzok okoličianskeho konventu trinástich za rok konaných svätých omši v kaplnke na Čiernom Váhu byť slúžené, nemôže sa splniť ani 4 krát, keže len na dovoz, prepravu je potrebných 5 florénov, na živobytie kňaza 2 florény a odmena za úkon 2 florény a 45 grošov.

Vyzývam preto Vašich bratov, aby z oných 4 dní jeden deň patrili z konventu okoličianskeho každoročne z Božej milosti v kaplnke deťom náboženstvo vykladali v nasledujúce dni, počas ktorých obetné omše na tom istom mieste vykonáva nebude dovolené, to jest Narodenie Krista, Nedela zmŕtvychvstania, Svätodušné sviatky, Sviatok Tela Kristovho, Patrocínium a sviatok vysvätenia farského kostola. Zároveň spomenutým otcom ukladám, aby samostatne evanjelium jazykom domácim (slovenským) a jeho výklad pripojovali, podporovali v hlavných zásadách názory náboženstva nášho verne a dômyselne a napokon aj vystavali zariadenie na výučbu náboženstva. Príležitostne však, aby podľa potreby krsty vykonávali a o odbavovanie pohrebov sa podelili. Zachovávali vhodný odev stola farského. Pokrstených a zomrelých príslušnej farnosti pravidelne oznamovali, aby sa spojenie s materskou farnosťou v Hybiach nepretrhalo. Určené pre dôstojného pána úradu konventu (kláštora františkánov) okoličianskeho predstaveného Jakuba Signaroviča. Diecézny spišský biskup Juraj Čáska. Oválna pečiatka z roku 1872. Vydané dňa 22. marca 1876, kópia do rúk sekretára Ferdinanda Ferečka a kópia pre hybského farára Juraja Čurillu.⁴⁴⁸

Spomínaných 13 obetných omši⁴⁹ zrejme platilo hrádocké komorské panstvo za zosnulých kráľovských, resp. komorských hodnostárov a za svojich zamestnancov spadajúcich pod cirkevnej stránke pod Čierny Váh.

Zápis z inventarizácie čiernovážskej kaplnky (kostola) v roku 1875 v maďarčine uvádza:

“Je stavaný z kameňa a je krytý šindľom. Blízko stojí zvonica, ktorá je stavaná z dreva a krytá šindľom. Pol. 1 Dvojkrídlové dvere, v 4 rohoch 4 železné závesy, kľučky, zámka s kľúčom. Pol. 2 Štvorkrídlové okno, 8 železných závesov, 8 klinových plechov, 4 otváracie gombíky, 2 držiaky, 2 zápony, spolu 6 kusov okien. Pol. 3 Oltár. Pol. 4 Kazateľňa. Pol. 5 Organ. Pol. 6 Lavice, 18 kusov. Pol. 7 Kríž na streche, 2 kusy. Pol. 8 Vo zvonici sú 1 hodiny a 2 zvony, ktoré sú evidované v súpise lesnej správy, ďalej sa tam nachádzajú 1 dvere a 4 okenice. Lesná správa uhorského kráľovstva, Čierny Váh, 20. 2. 1875, nečitateľný podpis.”⁴⁵⁰ V zápise nie sú uvedené liturgické predmety.

Františkánski mnísi z kláštora v Okoličnom po roku 1876 slúžili omše v kaplnke na iernom Váhu trikrát do roka, na Narodenie Pána, na Vekú Noc a na Turíce, čiže na svätú Trojicu.⁵¹ Vybavenie kaplnky, zvonice a cintorína, starostlivosť o ne a plat hybskému farárovi i františkánom z Okoličného, ktorí mu tu vypomáhali, financoval lesný úrad. V rokoch 1926 až 1968 patrili katolíci v dolinách Čierneho Váhu a tým aj kaplnka pod farnosť v Liptovskom Hrádku. Bolo to dané zrejme tým, že z Liptovského Hrádku bolo priame dopravné spojenie lesnou železnicou. V tom období boli liptovskohrádckými farármí František Dula (1926 – 1960), Ján Koperdan (1960 – 1964), Albín Itváč (1964) a Ján Murín (1964 – 1968), kaplánom bol Ján Ďurka – Silan

⁴⁸ Prípís spišského biskupa J. Čásku z 22. 3. 1876. Originál kópie No. 779 u autora.

⁴⁹ Obetná omša je omša za niekoho zomrelého, ktorú si dáva slúžiť rodina, alebo bohatý patrón pred smrťou zanechal finančnú čiastku pre založenie cirkevnej základiny (nadácie) a potom cirkev z vďačností pravidelne slúžila za tohto zomrelého omšu pri výročí jeho úmrtia. V tomto prípade bol patrónom lesný úrad, ktorý obetné omše platil.

⁵⁰ Podľa rozhovoru s Petrom Sališom, farárom v Liptovskej Osade da 29. 1. 2008 a s Máriou Krištofákovou dňa 4. 2. 2008.

⁵¹ Kronika (Cronica domus) R. kat. farského úradu v Liptovskom Hrádku.

(1945 – 1949).⁵² Vtedy sa konali omše štyrikrát do roka, prvú nedeľu po Veľkej Noci, na svätú Trojicu, poslednú nedeľu v auguste a poslednú nedeľu v advente.⁵³

V roku 1968 došlo k výraznému oživeniu cirkevného života na Čiernom Váhu. Katolíci boli vrátení pod farnosť Hybe. Novovymenovaný farár Peter Sališ počas jeho pôsobenia (1968 – 1974) v kaplnke na Čiernom Váhu vykonával omše každú nedeľu popoludní o 14. hodine (po omši v Hybiach a na Malužinej) a každú stredu popoludní o 16. hodine prichádzal vyučovať deti náboženstvu. Vyučovanie bolo v kostole a aby deťom nebola zima, mali tam malú piecku s dymovou rúrou vyvedenou von cez jedno okno. Miništrantmi boli chlapci z osady. Keď bol farár Sališ preložený, konali sa omše už len v prvú nedeľu v mesiaci.⁵⁴ Bohužiaľ vtedy po roku 1968 došlo k necitlivým úpravám interiéru kaplnky. Zdemontovali pôvodný oltár (z neho sa zachoval len obraz Sv. Trojice, ktorý je teraz na pravej bočnej stene) aj kazateľnicu a s viacerými ďalšími sakrálnymi predmetmi ich vyhodili do zvonice. Odtiaľ si hocikto zobral to, čo sa mu páčilo.

Ďalším hybským farárom bol ThDr. PhDr. Ladislav Hanus (1974 – 1984), zastupujúcimi farármi Ján Kováč z Východnej, Peter Paluga, Andrej Osvald a Jozef Dzurek z Važca (1984 – 1996), farármi Mgr. Karol Pôbiš (1996 – 1999), Mgr. Ludovít Sýkora (1999 – 2007) a Mgr. Ľubomír Hajdučík (2007 – doteraz). V súčasnosti v kostole slúži správca hybskej farnosti sväté omše trikrát do roka a to na Veľkonočnú nedeľu, na Najsvätejšiu Trojicu a na 1. sviatok vianočný.⁵⁵ Kostolníka dlhé roky vykonávali nezištne Milan Bošela z Helypy, ktorý ako lesnícky kočiš býval v baraku na Nižnom Chmelienci, po jeho smrti doteraz Veronika Dunajská z Čierneho Váhu.

⁵² Kostol Navštívenia Panny Márie. R. kat. farský úrad Liptovský Hrádok, brožúra, 2007.

⁵³ Kronika (Cronica domus) R. kat. farského úradu v Liptovskom Hrádku.

⁵⁴ Podľa rozhovoru s Petrom Sališom, farárom v Liptovskej Osade dňa 29. 1. 2008 a s Máriou Krištofákovou dňa 4. 2. 2008.

⁵⁵ Matrika R. kat. farského úradu v Hybiach, kniha V.

Ku kaplnke patrí z južnej strany vo vzdialenosti 10 m samostatne stojaca drevená zvonica, postavená tiež v roku 1803 v klasicistickom slohu. Zvonica stojí na kamenných základoch. Jej konštrukcia z tesaných hranolov má pôdorys o vonkajších rozmeroch 4 x 4 m. Výška stien po strechu je 6,2 m. Prvé podlažie je vo výške 2,35 m, druhé vo výške 4,7 m. Steny zvonice tvoria dosky pribité zvisle. Škáry medzi nimi sú prekryté úzkymi latami. Zvonica je zakrytá šindľovou helmicou, na vrchole s medenou makovicou a dvojitým kovovým krížom.

Do zvonice sa pôvodne vchádzalo cez jednokridlové dvere z južnej strany, ale keďže slúžila aj ako márnica, aby sa nemuselo s rakvou otáčať, koncom 19. storočia urobili na nej dvere i z opačnej strany. V stenách zvonice sú štyri okná, z každej strany jedno. Okná sú tmavozelené dvojkridlové polkruhové bez skla, opatrené drevenými žalúziami. Dve podlažia zvonice sú sprístupnené pohodlnými drevenými schodmi. Na stenách vo vnútri zvonice sú nápisy od tých, čo zvonicu opravovali, ale najmä od tých, ktorí si ju prezreli. Jeden z nich znie: „*Jozef Jakoby tu farbiv R. 1883, 31. 7.*“

Vo zvonici boli umiestnené dva zvony. Väčší zvon, ktorý bol zasvätený svätej Trojici, chýba. Ostal menší zvon zasvätený svätému Jánovi Krstiteľovi. Je upevnený na južnej strane veže, funkčný aj v súčasnosti a ovládaný z prízemia zvonice ťahaním za povraz. Po druhom zvone ostala len drevená stolica. Zvon ktorý ostal, má v hornej časti nápis *FUSA PER FRANC LITMANN. NEOSOLII 1803* (uliaty Františkom Littmanom. Banská Bystrica 1803), v jeho strede je podobizeň sv. Jána Krstiteľa. Prevedenie zvona (text, ornamente a podobizeň) je úplne rovnaké, ako na zvone sv. Jána Krstiteľa v kostole Povýšenia sv. Kríža v Malužinej. Malužinský zvon je však o niečo väčší a je datovaný rokom 1804. Predpokladali sme, že vo zvonici na Čiernom Váhu ponechali zvon sv. Trojice, keďže kaplnka má toto patrocínium, avšak pri bádani v ostatnom čase sme zistili, že ostal zvon sv. Jána Krstiteľa.

Vo zvonici sú jednoručičkové vežové hodiny, ktoré boli pod ochranou preláta lesného úradu. Signatúra hodinárskeho majstra „*Michael Topseher in Zutfehau 1803*“ je na ľavej časti kovového rámu súkolia mechanického stroja hodín. Kovový rám je

DREVENÁ ZVONICA

54. Vnútro zvonice, 2007

55. Nápis vo zvonici

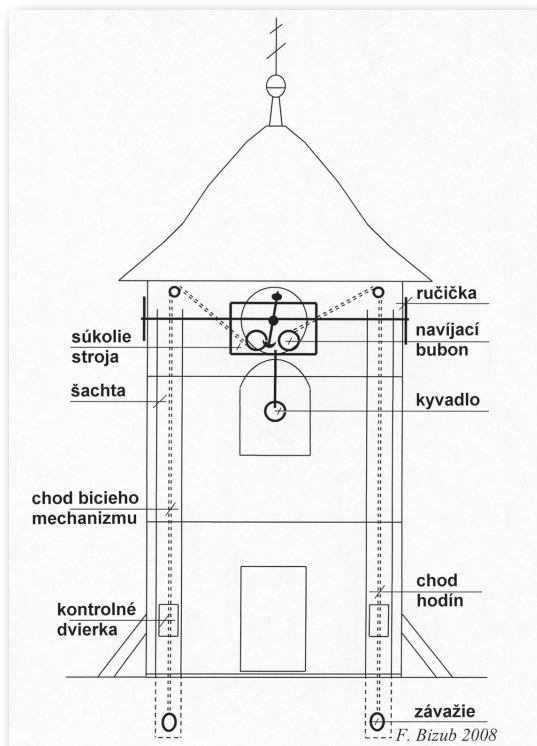
56. Stroj vežových hodín z r. 1803

štvorhranný, zhotovený z kovaného železa a na jednotlivých ukončeníach rámu dozdobený rastlinnými úponkami. Kvôli ochrane proti poveternostným vplyvom a prachu je hodinový stroj umiestnený v drevenom puzdre, zbokú prístupný cez dvojdielne zasúvacie dverka. Zdrojom pohonu hodín je ťažová energia klesajúceho závažia, ktoré uvádza do pohybu ozubené súkolie. Tieto hodiny majú dve kamenné závažia zavesené na povrazoch. Povrazy sa ručne kľukou natáčajú na bubny hodinového súkolia. Jedno závažie poháňa chod hodín, druhé dáva časový signál na zvon. Povrazy sú vedené cez drevené kladky v strope zvonice a závažia na nich upevnené postupne klesajú dolu v doskových hranatých šachtách po bokoch zvonice až do zeme, 1,2 m pod úroveň terénu. Doskové šachty majú na prízemí kontrolné dverka. Dĺžka jedného povrazu so závažím je okolo 11 m, jedno závažie váži asi 40 kg. Výhodou tohto pohonu je značná kapacita a pomerná stálosť hnacej sily, pravidelný chod, jednoduchosť a spoľahlivosť. Nevýhodou je dĺžka

chodu hodinového stroja, ktorá je závislá na dĺžke klesania závažia na povraze. Na jedno natiahnutie idú hodiny 12 – 14 hodín, potom ich treba natiahnuť znova. Mechanizmus kroku hodín

57. Závažie hodín, 2007

58. Schéma vežových hodín

rytmicky zadržuje a uvoľňuje pohyb súkolia roztočeného pohonu. Na tomto hodinovom stroji je využitý na tú dobu pokrokový krok pokojový, pri ktorom nedochádza k vratnému pohybu krokového kolesa. Dosahuje sa tak väčšej presnosti, než pri kroku vratnom. Regulátorom kroku hodín je kyvadlo chránené objemným dreveným puzdrom.

Unikátnymi sú aj ciferníky hodín o priemere 1 m. Ciferníky sú 3, umiestnené na východnej, severnej a západnej strane zvonice nad oknami. Sú zhotovené z jedľového dreva, čo je rarita. Na čiernom podklade ciferníka v dvoch červených kruhoch je 12 bielych rímskych číslíc, medzi nimi červené štvorcípe hviezdičky. Úzky obvod ciferníka je tmavozeleň. Kovová hodinová ručička má na hornom konci šípku vytvorenú zo zoskupenia troch Sínc, na spodnom konci úzky kosáčik Mesiaca v nove. Pôvodne boli šípka aj kosáčik ručič-

ky pozlátené, preto sa ich pozlátenie pri minuloročnej rekonštrukcii obnovilo. Krása ciferníkov aj ručičiek upúta každého.

Bicie zariadenie je upravené na počet úderov zhodných s príslušnou hodinou tým, že na obvode záverkoveho kolesa je vypilovaných 12 nerovnako širokých segmentov. Postupne narastajúca šírka segmentov reguluje západku a tým určuje počet úderov. Otočná doba záverkoveho kolesa je vyráтанá na 78 úderov v priebehu 12 hodín. Pôvodne kladívko, ktoré udieralo na malý zvon, sa nezachovalo. Keďže aj veľký zvon chýba, nové kladívko teraz odbíja celé hodiny 1 až 12 údermi o malý zvon.

O chod hodín sa staral neznámy miestny hodinár, ktorý opravu prevedenú v roku 1830 zaznačil po slovensky kriedou na stenu dreveného puzdra hodín. Ciferník hodín bol viackrát premaalovaný, naposledy nabiele. Nevieame ako dlho hodiny stáli, po rekonštrukcii v roku 2007 sú opäť funkčné.

59. Zvonica pred obnovou

60. Zvonica po obnove

CINTORÍN

61. Anjel na hrobe č. 60

62. Sv. Mária na hrobe č. 27

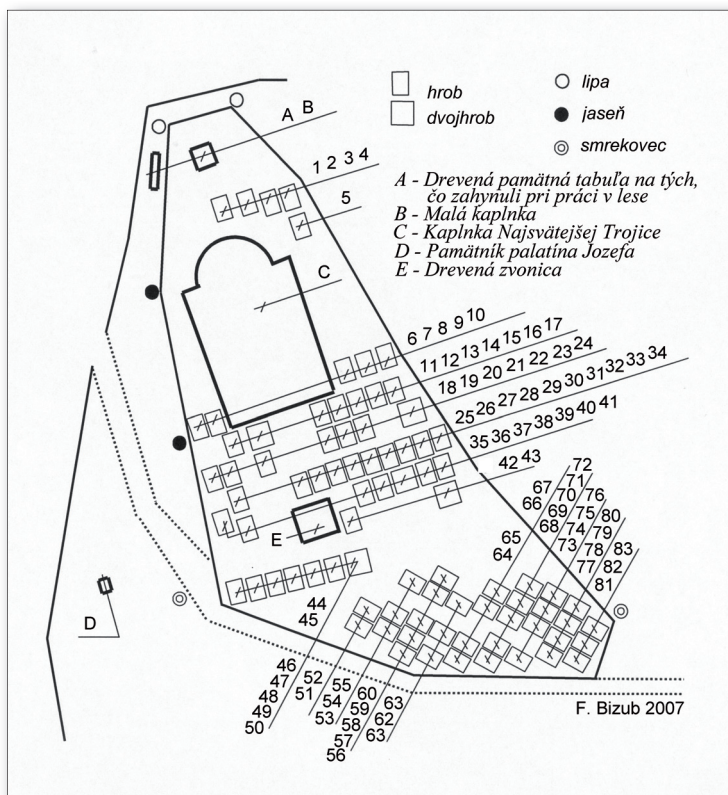
Okolo kostola i zvonice je cintorín. Jeho plocha má mier-ny sklon na sever. Pôvodne bol ohradený dreveným plotom s drevenou bránou, tak je tomu i teraz po jeho rekonštrukcii. Boli tu pochovávaní lesní zamestnanci hrádockého komorského panstva a ich rodinní príslušníci, výlučne len katolíci, ktorí tvorili obyvateľov osád Čierny Váh a Svarín a samôt Benkovo, Ráztočky, Medvedzia a Dikula. Hroby kopal hrobár, za čo poberal od lesného úradu plat. Je pozoruhodné, že na skalnej vyvýšenine, na ktorej kaplnka, zvonica a cintorín sú, je dostatok zeme na to, aby sa mohli hroby vykopať v požadovanej hĺbke, čo bolo 6 šúchov, čiže 1,9 m (1 šúch = 1 stopa = 31,6 cm). Niektoré hroby sú len 2 m od okraja skaly. Podľa kanonickej vizitácie z roku 1825 priester cintorína bol taký veľký, aby postačil na pochovávanie mŕtvych na 20 rokov. Pochovávalo sa tu však neustále, aj keď len v malom počte. Hroby okolo kaplnky a zvonice sú orientované hlavami smerom na juh, hroby v bočnej časti cintorína, tam kde je pod lesnou cestou kamenný oporný múrik, hlavami smerom na juhovýchod. Hroby pokrýva tráva s lesnou kvetenou.

Zo zvlhľadu a vybavenia kaplnky, zvonice a cintorína je cítiť jednoduchý, pritom účelný miestny ľudový štýl v symbióze s prírodou. Tiež však poznať aj vplyv rakúskych prístahovalcov. Tu, v lone hlbokých lesov naozaj platí, že v jednoduchosti je krása. Osobitnú malebnosť a pietnu atmosféru dotvárajú mohutné pamätné lipy, jasene a smrekovce, strmé stráně hustého šumiaceho smrekového lesa, zurčiaci Čierny Váh z jednej strany a Ipoltica z druhej. K tomu spev vtákov a bzukot čmeliakov, vôňa kvetov, ihličia a vlhkého machu. V zime všetko pokrýva záľaha snehu. Našiel som tu sedieť ženu v stredných rokoch, ktorá prežila strasti života. Povedala mi: „Keď mi je veľmi ťažko, tu nájdem božský pokoj a načerpám novú duševnú silu“. Je to oáza pokoja, ktorá pohladí dušu a vzbudí v človeku pokoru. Také miesto, ako je lesnícky cintorín na Čiernom Váhu, snáď nenájdeme nikde na svete. Preto si zaslúži, aby sa jeho vyše dvesto ročná podoba zachovala aj pre budúce generácie.

Pri prieskume v lete 2007 sme zadokumentovali vyše 80 hrobov, je ich tam však najmenej raz toľko, lebo po uplynutí tlecej doby staré hroby zanikali a na ich miesta sa znova pochovávalo. Na starých hrobch sú najmä liatinové ozdobné kríže, ktoré zhotovovali v železiarni na hrádockej Maši. Dva z nich, na hrobch č. 35 a 42, sú v tvare stromu. Kríže v tvare stromu majú svojich dvojníkov. Títo dvojníci ešte stoja, aj keď poškodení, na starom cintoríne v Liptovskom Hrádku v časti, kde pochovávali zamestnancov komorského panstva. V menšine sú náhrobníky z mramoru. Drevené kríže zničil zub času. Najstarším hrobom, ktorý sa dá podľa dátu-

mu úmrtia na zachovanej tabuľke identifikovať, je č. 52 z roku 1812. Najvýznačnejší z osôb, ktoré tu spočívajú, z 19. storočia je v hrobe č. 27 vrchný lesný strážca (oberfostwart) inžinier Jozef Emmerling, * 29. 5. 1822 vo Fischamende pri Viedni, † 28. 8. 1888 vo Svarine, v hrobe č. 4 Beck Kleofáš, lesný správca Polesia Medvedzia, * 16. 10. 1836 – † 9. 10. 1895, z 20. storočia v hrobe č. 26 Ing. Ján Šimánek, lesný radca, * 29. 10. 1882 Chrudim, † 4. 7. 1930 Malužiná (pohreb mal 7. 7. 1930, z Malužinej na Čierny Váh rakvu s jeho telesnými pozostatkami previezol smútočný vlak lesnej železnice) a v hrobe č. 43 dekan Lesníckej fakulty VŠLD vo Zvolene prof. Ing. Anton Sokol, * 12. 6. 1903 v Medzibrode pri Banskej Bystrici, † 16. 7. 1973 vo Zvolene.

Všetky liatinové kríže sú unikátne, bohato zdobené, najmä postavičkami svätých. Liatinové kríže na hroboch č. 4, 7 a 18 majú tabuľky odliate z olova. Viac ako jedna tretina náhrobníkov bola poškodená, odlomené boli tabuľky aj celé kríže. Boli len tak položené na hroboch. Hrozilo, že dôjde k ich odcudzeniu. Z iniciatívy autora tejto knihy opravu krížov v lete 2008 nezištne previedla firma Mariána Polovku SLUŽBY – LH s. r. o. Kde stál drevený ústredný kríž cintorína nevieme, ostala z neho v depozite (v garáži kostolníčky V. Dunajskej) len plechová časť s maľbou ukrižovaného Krista.

63. Schéma areálu lesníckeho cintorína

ZOZNAM ZACHOVANÝCH HROBOV

Zachované hroby a tie, ktoré sa ešte dajú spoznať, sme zakreslili na obrázku č. 61 podľa ich polohy na cintoríne a očíslovali. Z tých, ktoré mali náhrobníky, sme zhotovili v auguste až novembri 2007 fotodokumentáciu. Ešte neboli opravené a uvádzame ich vtedajší stav.

- 1 Mária Beck, rod. Fuschs, z Medvedzej, * 1846 – † 3. 11. 1921, kamenný náhrobník, odlomený.
- 2 Bek János z Medvedzej, * 23. 6. 1869 – † 27. 9. 1889, liatinový kríž, tabuľka odlomená.
- 3 Bek Albert z Medvedzej, * 22. 11. 1871 – † 12. 3. 1888, liatinový kríž.
- 4 Beck Kleofáš z Medvedzej, lesný správca Polesia Medvedzia, * 16. 10. 1836 – † 9. 10. 1895, liatinový kríž, olovená tabuľka odlomená.
- 5 Bek Mária z Medvedzej, * 20. 8. 1879 – † 27. 9. 1888, liatinový kríž, odlomený.
- 6 Kovový kríž, odlomená tabuľka.
- 7 Alojzia Schleichárt, rod. Droppa, * 27. 5. 1835 – † 18. 12. 1893, liatinový kríž, olovená tabuľka odlomená.
- 8–9 Bez náhrobníka.
- 10 Kovový kríž bez tabuľky.
- 11 Mária Foczko (Özv. Foczko Matiasné – vdova po Matejovi Fockovi) z Medvedzej * 1833 – † 19. 9. 1904, liatinový kríž, tabuľka odlomená.
- 12 Rodina Červenková, Gabriela * 1885 – † 1923, Jolana * 1900 – † 1925, mramorová tabuľka na kameni.
- 13 Anna Pally, 7 ročná, † 22. 3. 1917.
- 14 Pally Eduard, polesný, * 1878 – † 3. 1. 1924.
- 15–17 Bez náhrobníka.
- 18 Michael Paračka, * 19. 3. 1807 – † 31. 8. 1885, liatinový kríž.
- 19 Bez náhrobníka.
- 20 Tabuľka pri zemi, detský hrob.
- 21–22 Bez náhrobníka.
- 23 Pasztucha Mária z Dikule, * 25. 12. 1872 – † 27. 8. 1887, horná časť liatinového kríža odlomená.
- 24 Arch. Berák
- 25 Janovics Etelka, * 29. 12. 1872 – † 21. 8. 1878, liatinový kríž.
- 26 Ing. Ján Šimánek, lesný radca, * 1882 Chrudim – † 4. 7. 1930, kamenný náhrobník odlomený.
- 27 Ing. Jozef Emmerling, vrchný lesný strážca (oberfostwart), * 29. 5. 1822 vo Fischamende pri Viedni – † 29. 8. 1888 vo Svaríne, liatinový kríž.
- 28–32 Bez náhrobníka.

- 33 Tánička Ladzianska *23. 8. 1947 – †7. 5. 1951, kamenný náhrobník s mramorovou tabuľou (pri hraní sa utopila v Iplotíci).
- 34 Rastík Bukoci z Nižného Chmeliencia, * 25. 5. 1967 – † 4. 9. 1967, kovový kríž.
- 35 Liatinový kríž v tvare kmeňa stromu.
- 36 Pally Matias, * 1835 – † 1912, kamenný náhrobník.
- 37 Bez náhrobníka.
- 38 Liatinový kríž, tabuľka odlomená, text nečitateľný.
- 39 Jozef Henel, lesný dozorca, 46 ročný, † 2. 9. 1919, kamenný náhrobník na dvojhrobe.
- 40 Emanuel Sartoris, * 18. 11. 1874 – † 24. 5. 1922, tabuľka odlomená.
- 41 Bez náhrobníka.
- 42 Johann Galusz, † 7. 7. 1853, 58 ročný, lesník, liatinový kríž v podobe tenkého stromu.
- 43 Prof. Anton Sokol, Štefánia Sokolová, kamenný náhrobník.
- 44 Bez náhrobníka, detský hrob.
- 45 – 48 Bez náhrobníka.
- 49 Máro Michalné, rod. Viktória Hýross, * 23. 3. 1794 – † 10. 4. 1855, liatinový kríž.
- 50 Martin Červenka, * 17. 7. 1848 – † 14. 4. 1926, Františka Červenková, rod. Felberová, z Ráztok, * 14. 12. 1862 – 22. 10. 1935, mramorový náhrobník.
- 51 Szelezcky Jánosne, rod. Zahorszky * 17. 11. 1880 – † 16. 10. 1903, mramorový náhrobník.
- 52 Johann Felber, * ? – † 1812, Johanna Felber, † 1822, liatinový kríž.
- 53 Karolína Bohuš, * 20. 5. 1803 – † 30. 1. 1891, liatinový kríž.
- 54 Lehotzky Zsuzika, * 1862 – † 12. 6. 1865, mramorový náhrobník.
- 55 Franz Sabatowicz zo Svarína, * 1811 – † 29. 9. 1875, vnuk Béla (Vojtech) Sabatowicz, * 13. 9. 1879 – † 29. 3. 1880, liatinový kríž odlomený.
- 56, 57 Bez náhrobníka.
- 58 Kaldrovits József, * 1777 – † 1822, Kaldrovits István, krčmár, * 1809 – † 10. 11. 1855, mramorový náhrobník.
- 59 Bez náhrobníka
- 60 Martin Fukasz, * 7. 5. 1812 – † 21. 3. 1875, liatinový kríž.
- 61 – 84 Bez náhrobníka.
- Odlomený liatinový kríž Magdalena Galusz, * 1. 1. 1798 – † 28. 2. 1852.

ĎALŠÍ POCHOVANÍ

Ako vyplýva z matriky rímskokatolíckeho farského úradu v Hybiach, kam Čierny Váh po cirkevnej stránke patrilo, na lesníckom cintoríne sú pochovaní aj:

1. Mária Pelcner, 4 ročná, † 3. 5. 1803,
2. Antonín Sdenati, 1 ročný, † 26. 3. 1805,
3. Juraj Hlaváč, lesník, 56 ročný, † 24. 4. 1805,
4. Mária Francisci, 36 ročná, † 2. 9. 1807,
5. Karol Palay, 1 ročný, † 13. 10. 1807,
6. Terézia Makovská, 2 ročná, † 4. 12. 1808,
7. Mária Lojdl, 21 ročná, † 12. 9. 1811,
8. Ján Trnka, 2 mesačný, † 19. 1. 1816,
9. Mária Henel, 35 ročná, † 17. 7. 1816,
- 10.

Štefan Lojdl, 40 ročný, † 7. 4. 1819, 11. Anna Pally, 80 ročná, † 21. 12. 1819, 12. Ján Pally, 46 ročný, † 26. 2. 1820, 13. Karol Škarna z Dikule, 55 ročný, † 3. 7. 1822, 14. Anton Trnka, 2,5 ročný, † 8. 2. 1823, 15. Matej Horvat z Dikule, 4 ročný, † 18. 4. 1823, 16. Aladár Horvat z Dikule, 21 ročný, † 10. 4. 1825, 17. Ondrej Fukas, 82 ročný, † 14. 5. 1827, 18. Ján Lojdl, 2 ročný, † 20. 7. 1829, 19. František Trnovský, lesník, † 27. 11. 1832, 20. Mária Časky, 42 ročná, † 24. 12. 1833, 21. Mária Baratská z Medvedzej, 55 ročná, † 30. 3. 1838, 22. Karol Lojdl, 29 ročný, † 16. 4. 1838, 23. Michal Hapčo, 21 ročný, † 5. 5. 1838, 24. Terézia Kratochvil, 33 ročná, † 10. 2. 1839, 25. Michal Maro, 38 ročný, † 22. 9. 1839, 26. Eva Jagani, 60 ročná, † 16. 11. 1845, 27. Ludovít Ivanec, 69 ročný, † 31. 7. 1848, 28. Mária Pally z Ráztok, 14 ročná, † 28. 3. 1852, 29. Zuzana Chebeň, 61 ročná, † 24. 4. 1852, 30. Michal Vozár, lesný správca, 62 ročný, † 17. 8. 1852, 31. Michal Páračka, 10 ročný, † 2. 2. 1853, 32. Ján Mihalič z Dikule, 2 ročný, † 5. 3. 1853, 33. Viktória Horvath z Dikule, 61 ročná, † 10. 4. 1855, 34. Mária Cebecauer zo Svarína, 54 ročná, † 16. 8. 1855, 35. Štefan Gajdoš z Ráztok, 2,5 ročný, † 16. 9. 1855, 36. Ján Minaty, 78 ročný, † 1. 12. 1855, 37. Františka Mihálik z Dikule, 1 mesačná, † 24. 4. 1856, 38. Martin Paračka, 5 ročný, † 16. 3. 1860, 39. Július Felber z Ráztok, 7 mesačný, † 15. 8. 1862, 40. Barbara Cebecauer zo Svarína, 86 ročná, † 9. 12. 1862, 41. Terézia Hradská, 6 ročná, † 30. 3. 1866, 42. Martin Stražnický, 19 ročný, † 23. 4. 1866, 43. Karolína Michalko z Dikule, 6 ročná, † 10. 11. 1867, 44. Eva Michalič z Dikule, 44 ročná, † 28. 10. 1868, 45. Ivona Garaufz z Marburgu v Nemecku, 56 ročná, † 18. 11. 1871, 46. Daniel Lojdl zo Svarína, lesník, 87 ročný, † 22. 2. 1873, 47. Emília Paraysz, 7 ročná, † 16. 6. 1873, 48. Otilia Janovič z Dikule, 7 mesačná, † 24. 8. 1873, 49. Emília Kovács z Dikule, 26 ročná, † 2. 5. 1874, 50. Sofia Mihalič z Dikule, 18 ročná, † 29. 4. 1875, 51. Terézia Miczovszky, 68 ročná, † 17. 2. 1876, 52. Františka Mihalič z Dikule, 19 ročná, † 8. 3. 1876, 53. Egidius Koreň, 7 ročný, † 21. 9. 1878, 54. Terézia Farocz z Benkova, 45 ročná, † 20. 4. 1879, 55. Ondrej Koreň, lesník, 48 ročný, † 25. 2. 1880, 56. Adalbert Sabatovič zo Svarína, 6 mesačný, † 29. 3. 1880, 57. Anna Sztaroveczka, 3 ročná, † 10. 10. 1881, 58. Michal Sztaroveczky, 29 ročný, † 16. 8. 1882, 59. Anna Parais, 4 ročná, † 9. 5. 1884, 60. Mária Meloš, 66 ročná, † 27. 11. 1884, 61. Terézia Lojdl zo Svarína, 85 ročná, † 19. 10. 1887, 62. Juraj Parcilz, komorský lesný dozorca, z Čiech, 63 ročný, † 26. 3. 1888, 63. Juraj Miazdovský, 78 ročný, † 4. 5. 1889, 64. Veronika Neupauer zo Svarína, 53 ročná, † 4. 11. 1889, 65. Ondrej Filjar, 48 ročný, † 21. 7. 1892, 66. Anna Fedor zo Svarína, 18 ročná, † 6. 4. 1893, 67. František Schleichardt, 50 ročný, † 13. 12. 1893, 68. Mária Strazniczky zo Svarína, 82 ročná, † 1. 10. 1894, 69. Mária Belko, 8 mesiacov, † 9. 6. 1899, 70. Juraj Neupauer, 54 ročný, † 7. 4. 1900, 71. František Haraburda, 16 ročný, † 6. 6. 1907, 72. Mária Adalberti, 40 ročná, † 14. 8. 1909, 73. Štefan Cibula, 50 ročný, † 11. 9. 1909, 74. Matej Pally, 77 ročný, † 17. 2. 1912, 75. Anna Mihalič, 50 ročná, † 31. 10. 1912, 75. Františka Schleichardt zo Svarína, 72 ročná, † 26. 11. 1913, 76. Ján Maškin, 47 ročný, † 5. 12. 1916, 77. Juraj Martán, 2 mesačný, † 17. 4. 1920, 78. Henrich Habala, lesník, 83 ročný, † 12. 12. 1920, 79. Mária Kunst z Benkova, 65 ročná, † 21. 1. 1921, 80. Imrich Jančo, 18 ročný, † 13. 11. 1921, 81. Johana Felber, 83 ročná, † 30. 3. 1922, 82. Emanuel Saktoris, lesník, 48 ročný, † 24. 5. 1922, 83. Gabriela Luštiková, 34 ročná, † 1. 7. 1923⁵⁶, 84. Anna Zanovitová, rod. Hajdóci, * 9. 9. 1849 v Ružomberku – † 12. 6. 1936, 85. Mária Kroláková z Dikule, * 5. 11. 1941 – † 15. 12. 1941, 86. Vladimír Místrík, * 21. 4. 1949 – † 22. 4. 1949.⁵⁷

Uvedené zoznamy pochovaných nie sú úplné, lebo niektoré mená sa v matrikách nedali rozlíšiť. Z matrik vyplýva, že kým v tom období obyvateľov z Čierneho Váhu takmer všetkých pochovali na lesníckom cintoríne, zo Svarína mnohých pochovali na cintoríne v Kráľovej Lehote.

⁵⁶ ŠA Bytča, Matrika R. kat. farského úradu v Hybiach, 1778 – 1851, 1852 – 1883 a 1884 – 1923.

⁵⁷ Matrika zomrelých, R. kat. farský úrad v Liptovskom Hrádku.

Hrob č. 1

Hrob č. 2

Hrob č. 3

Hrob č. 4

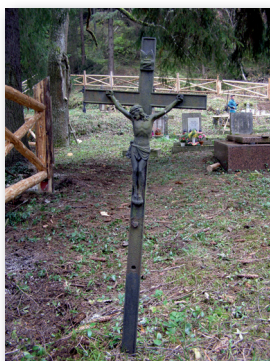
Hrob č. 5

Hrob č. 6

Hrob č. 7

Hrob č. 10

Hrob č. 11

Hrob č. 12

Hrob č. 13

Hrob č. 18

Hrob č. 23

Hrob č. 25

Hrob č. 26

Hrob č. 27

Hrob č. 33

Hrob č. 34

Hrob č. 35

Hrob č. 36

Hrob č. 38

Hrob č. 39

Hrob č. 40

Hrob č. 42

Hrob č. 43

Hrob č. 49

Hrob č. 50

Hrob č. 51

Hrob č. 52

Hrob č. 53

Hrob č. 54

Hrob č. 55

Hrob č. 58

Hrob č. 60

Hrob č. 84

Hlboké lesy dolín Čierneho Váhu boli kedysi výsadným poľovným revírom uhorských kráľov. Od dávnych čias sem chodili poľovať kráľi a príslušníci kráľovského dvora. V sprievode poľovnej družiny, ktorá tieto lesy stráži a napokon založila Kráľovu Lehotu, tu už v 13. a 14. storočí poľovali kráľi Belo IV., Ľudovít I. i Žigmund Luxemburský. Je písomne doložené, že tu v druhej polovici 15. storočia s obľubou poľoval aj kráľ Matej Korvín. Korunný princ, vnuk cisárovnej Márie Terézie a brat cisára Františka I., arciknieža Jozef Habsburský, palatín Uhorska v r. 1796 – 1847, tu poľoval 29. augusta 1804. Na pamiatku pobytu tohto vznešeného hosťa postavilo hrádocké komorské panstvo poblíž kaplnky, vo výške asi 3 m nad cestou, hranatý pamätný kamenný stĺp. Je vysoký 3,5 m, so stenami 1,25 x 0,6 m.

Do západnej strany stĺpa (od cesty) je vytesaný latinský text:

*Serenissimo Principi
IOSEPHO
Hung. Reg.
PALATINO
29 augusti 1804
hic Hoskowa Adventus
in Memoriae
cum Devotio
Hungarie
Regnum aulica
Camerialis*

Čo slovensky a doplnené znie:

Jeho Výsosti kniežaťu Jozefovi, palatínovi Uhorska na pamiatku jeho návštevy tu na Hoškove 29. aug. 1804 postavila s úctou Uhorskokráľovská dvorná komora.

Nápis na južnej strane:

*Illust: D. Comes
de Nadasd
Suae et R.A.At.
Camerarius.
Illus. Dominus
comes de Végh
Supremus per
Reg. Hungariae
Provincialis
Comissarialis
Director*

Slovensky:

Osvietený pán gróf Nadasd, komorník Jeho Výsosti. Osvietený pán gróf Végh, krajský komisariálny riaditeľ Uhorska.

PAMÄTNÍK PALATÍNA JOZEFA

99. Palatín Jozef

Nápis na severnej strane:

*Excell: D. Comes
Joan. Szápary
Suae Sercuitatis
Supremus Aulae
Praefectus
Excell: D. Comes
Steph. Illésházy
II. Comitatum
Liptoviensis et
Trenchiniensis
Perp: Sup. Comes*

slovensky: *Vysoko urodzený pán gróf Ján Szapáry, hlavný dvorný prefekt Jeho Výsosti. Vysoko urodzený pán gróf Štefan Illesházy, veľký hlavný župan slovutneho komitátu, Stolice Liptovskej a Trenčianskej.*

Nápis na východnej strane:

*Spect. Dnus ...
Emer. Pongrácz
I. Cottus Liptov
Subst: V. Comes
Spect: Dnus
Ant. Szmrecsáni
I. Cottus Lyptov
Ord: Judlium*

Slovensky: *Urodzený pán Imrich Pongrácz, námestný podžupan slovutnej Stolice Liptovskej. Urodzený pán Anton Smreczáni, riadny slúžnodvorský slovutnej Stolice Liptovskej.*

Striešku stĺpa tvorí z kameňa vytesaný ohník. Vápencový pamätný stĺp ohlodal zub času, niektoré písmená boli nečitateľné, bolo ho treba zrekonštruovať. Už v roku 1920 liptovskohrádocký farár Vojtech Teschler vyzýval ministerstvo orby zaradiť ho medzi historické pamätníky.

V bezprostrednej blízkosti pamätného stĺpa sa ešte v roku 1955 nachádzala murovaná horáreň, kde bol počas návštevy palatín Jozef ubytovaný. Nad vchodom do nej bol umiestnený kamenný reliéf (chronogram) s nápisom:

*ME
JOSEFFI CHARI
Hungariae Regni Palatini
XXIX NAE AUGUSTI PRAESENTIAE
SPLENDOR ORNAT SOLENSIS*

Slovensky: *Mňa sviatočná žiara prítomnosti milovaného uhorského palatína Jozefa v deň 29. augusta robí chýrečným.*

100. Pamätný stĺp z r. 1804

V dolinách Čierneho Váhu pofovali vzácní hostia aj neskoršie. V r. 1905 – 1918 tu mal v prenájme poľovný revír gróf Otto Seefried z Buttenheimu a často sem chodil aj so svojou manželkou Alžbetou, bavorskou kráľovskou princeznou, vnučkou cisára Františka Jozefa I.⁵⁸ Seefriedovci bývali v romantickom poľovníckom zámčoku Habsburgovcov pod Čebraťom pri Ružomberku.

Mimo areálu kaplnky je kamenný kríž postavený v roku 1807. Materiálom (vápenec), vzhľadom a rokom vyhotovenia je zhodný s kamenným krížom, ktorý stojí v lipovej aleji pred bývalým Komorským lesným úradom v Liptovskom Hrádku. V osade Čierny Váh bol v prvej polovici 19. storočia aj kovový kríž, ktorý sa nezachoval. Údržbu krížov zabezpečoval lesný úrad. Iniciátorom pamätníka palatína Jozefa, reliéfu na dome a kamenného kríža i textov na nich je pravdepodobne hrádocký lesný prefekt František Wisner.

101. Horáreň, v ktorej bol v r. 1804 palatín Jozef ubytovaný, 1955

⁵⁸ Teschler, V.: Pamätný stĺp palatína Jozefa na Čiernom Váhu, kópia rukopisu u autora.

SNAHY O ZÁCHRANU KAPLNKY, ZVONICE A CINTORÍNA

102. Zarastený areál v r. 1984

103. Schátraná malá kaplnka, 1984

104. Zvonica, 1984

V 60 – 70. rokoch 20. storočia Štátne lesy ohradili areál pletivových plotom s kovovou vstupnou bránou, v roku 1959 zaviedli do kaplnky elektrinu a vedúci lesnej správy dával cintorín vykosiť. Po roku 1970 však štát zvyšoval tlak na potlačanie cirkvi, veriaci mali problémy v školách a v zamestnaní. A tak objekty postupne chátrali, cintorín zarástol. Stromčeky, kry a burina až do výšky krížov sa vypínali aj pomedzi hroby. Na malej kaplnke v najsevernejšej časti skalného výbežku prehnila a prepadla sa strecha. Pletivo plotu bolo potrhané a pováľané. Smreký okolo areálu vyrástli tak, že kaplnku a zvonicu nebolo z cesty poriadne vidieť a väčšina okoloidúcich ich preto ani nezaregistrovala.

Malú kaplnku v roku 1989 na vlastné náklady opravila Mária Krištofčáková zo Svarína za pomoci syna Pavla, dcéry Zdeny so zaťom Petrom Ferjancom a vnukom Rudom. Oni v tom roku natreli aj spodnú časť vonkajších stien drevenej zvonice. Vnútro kaplnky si udržiavali miestni veriaci sami. Nedokázali však zabrániť zobraťiu drevorezieb anjelov z oltára, obrazov krížovej cesty, veľkého zvona sv. Trojice zo zvonice a postupnému chátraniu liturgického i ostatného inventáru. Suterén zvonice bol naplnený vyhodenu kazateľnicou, organom, rámami obrazov, svietnikmi a rôznym haraburdím. K tomu pribúdali pozostatky rôzneho stavebného materiálu a náradia. Miestni katolíci, ktorých je v súčasnosti v osade málo, neboli schopní vyzbierať zvyšujúce sa poplatky za elektrinu, preto je kaplnka od roku 2001 bez elektrickej prípojky a omŕe sa konajú pri sviečkach. Je potrebné zriadiť elektrickú prípojku nielen kvôli tomu, ale aj pre nástroje pri údržbe a opravách objektov.

Prvý orientačný materiál o kultúrnom význame lesníckeho cintorína na Čiernom Váhu priniesla až práca v rámci stredoškolskej odbornej činnosti, ktorú v rokoch 1982 – 1984 urobili študenti Strednej lesníckej technickej školy v Lipovskom Hrádku Juraj Valašík a Mikuláš Katona pod vedením Ing. Evy Hoffmannovej (Sokolovej). Cieľom práce bolo zozbierať dokumentačný materiál a vypracovať krajinársku štúdiu ako podklad pre vyhlásenie tohto areálu za architektonickú pamiatku. Konzultantom práce bol Ing. arch. Milan Marenčák zo Správy NAPANT-u.

105. Drevené kríže

106. Drevená ohrádka hrobu

Výsledok práce študentov lesníckej školy zobraza akademická sochárka Drahomíra (Andika) Beráková zo Žiliny na ministerstvo kultúry. Na základe týchto podkladov a toho, že sa kaplnka, zvonica i cintorín sa zachovali v pôvodnom architektonickom koncepte ako umelecky hodnotný doklad historického vývoja, životného spôsobu a prostredia spoločnosti v 19. storočí v oblasti Liptova, boli vyhlásené za kultúrnu pamiatku a zapísané do Ústredného zoznamu kultúrnych pamiatok SR rozhodnutím Ministerstva kultúry SR č. MK – 1671/90 – 32 zo dňa 28. 3. 1990.

Vyhlásenie objektov za kultúrnu pamiatku dalo podnet na úpravu areálu a na opravu objektov. Pod vedením Obvodného úradu životného prostredia v Liptovskom Hrádku bolo prevedené očistenie cintorína od porastov a buriny, kríže hrobov boli ošetrené a nafarbené. Na streche zvonice v roku 1994 vymenili prehnitý šindel za nový z červeného smreku, narovnali naklonený kovový kríž, vymenili časť prehnitých základových trámov zvonice. Vonkajšie múry kaplnky Najsvätejšej Trojice natreli na bielo, vymenili poškodené časti eternitovej krytiny strechy. Pri ceste, tesne pod skalou na ktorej kaplnka stojí, zásluhou riaditeľa Lesného závodu v Liptovskom Hrádku Ing. Igora Mráza postavili mohutný drevený kríž s pozdĺžnou drevenou pamätnou tabuľou, do ktorej je vyrytý text: „Hora ich zabila, nezabúdajme“ a mená 20 chlapcov, ktorí za ostatných 70 rokov zahynuli pri robote v okolitých lesoch. Plot z drôteného pletiva chceli nahradiť plotom tvoreným kamennými stĺpkami so šindľovou strieškou a medzi nimi ľahkými výplňami z drevených trámov, čo sa však nerealizovalo.

VYHLÁSENIE ZA KULTÚRNU PAMIATKU

107. Malá kaplnka, 2007

108. Odhalenie kaplnky sv. Huberta od L. Beráka vo Svaríne, 26. 9. 1997

109. Pamätná tabuľa a tím, čo zahynuli pri práci v lese, 2004

VYHLÁSENIE ZA VÝZNAMNÉ LESNÍCKE MIESTO

110. Rekonštrukcia zvonice a ploty, 2007

111. Pracovná porada, október 2007

112. Montáž obnovených ciferníkov hodín, 2007

Kaplnka, zvonica a cintorín sú vo vlastníctve Lesov Slovenskej republiky, š. p., Banská Bystrica. Tie v roku 2007 začali s ich rekonštrukciou a vyhlásili ich za významné lesnícke miesto.

Slávnostné vyhlásenie sa konalo 28. 11. 2007. História lesníctva na Čiernom Váhu i jeho súčasnosť priblížil vedúci Lesnej správy Ing. Ludovít Pitoňák. Nato sa k účastníkom, ktorých tvorili bývali i terajší čiernovážski lesníci, zástupcovia obcí, katolíckej i evanjelickej cirkvi, lesníckej vysokej školy a lesníckeho výskumného ústavu, pamiatkového úradu, hostia z ďaleka i zblízka a študenti liptovskohrádockej lesníckej školy, prihovoriť organizačný riaditeľ Lesov SR Ing. Jozef Djubek. Potom odhalil prvú informačnú tabuľu pred budovou Lesnej správy, ktorú zahalovali visiace smrekové vetvičky. Pred druhou informačnou tabuľou pod cintorínom umelecký reštaurátor Tibor Kováč z Podturne hovoril o unikátnych hodinách z roku 1803 v drevenej zvonici, ktoré spolu z hodinárom Jánom Dudášom z Ružomberka zrekonštruoval. Ing. Ján Mičovský, CSc. z Lesov SR Banská Bystrica podakoval všetkým, ktorí sa o zachovanie a zveladenie lesníckeho cintorína ako kultúrnej pamiatky pričínili. Prihovoriť sa aj hybský katolícky farár Mgr. Lubomír Hajdučík, ktorému Čierny Váh ako filia patrí a vyslovil presvedčenie, že sa nájdu peniaze aj na opravu schátratelej strechy kaplnky. Druhú informačnú tabuľu odhalil regionálny historik František Bizub.

Presne napoludnie začali po dlhých rokoch znova odbíjať hodiny úderom kladivka na veľký zvon. Potom účastníci položili kyticu kvetov na hrob neznámeho lesníka, prehliadli si vnútro zvonice a kostola. Vedľa informačných tabúľ horeli fakle, na lesných rohoch pri ich odhalovaní a v kostole hral Novum castrum quintet z Liptovského Hrádku.

113. Areál lesníckeho cintorína po rekonštrukcii, 2007

114. Informačná tabuľa pod cintorínom

Časť vysokých smrekov okolo areálu, ktoré mohli pri páde poškodiť objekty, bola odstránená. Správnosť tohto počinu potvrdila následná októbrová vichrica, ktorá smrek, ktoré boli ponechané, vyvrátila. Tie pri páde na zem zlomili tri unikátne náhrobné kríže a poškodili časť eternitovej strechy kaplnky.

Cintorín ohradili dreveným plotom, ktorý je kópiou pôvodného. Zaslúžil sa oň Ing. Milan Profant. Bola urobená oprava a náter drevených žalúzií okien, náter strechy a vonkajších stien zvonice. Na texte a obrázkoch informačných tabúl aj informačnej brožúrky sa podieľal František Bizub. Všetka zodpovednosť za rekonštrukciu areálu, ktorá stála Lesy SR štvrt milióna korún, bola na pleciach Ing. Jána Mičovského, CSc. z Generálneho riaditeľstva Lesov SR Banská Bystrica a vedúceho Lesnej správy Čierneho Váhu Ing. Ludovíta Pitoňáka z Kráľovej Lehoty.

115. Vianočná omša, 2007

MÚZEUM POVAŽSKEJ LESNEJ ŽELEZNICE NA ČIERNOM VÁHU

116. Odhalenie zrekonštruovaného palatínskeho stĺpa, máj 2009

117. Otvorenie múzea PLŽ, máj 2009

118. Lesná správa Čierny Váh, november 2008

Vo štvrtok 14. mája 2009 pribudli do zoznamu Významné lesnícke miesto Slovenska ďalšie objekty. Za prítomnosti predstaviteľov mesta, Lesov SR a pozvaných hostí bola do tohto zoznamu zaradená aj ulica Pod Lipami v Liptovskom Hrádku. Na slávnosti odhalili v lipovej aleji informačnú tabuľu, na ktorej sa nákresem a fotografiami podieľal František Bizub. Prítomní prešli lipovú aleju z roku 1777 a o tam nepochádzajúcich sa historických pamiatkach si vypočuli výklad riaditeľa Okresného archívu v Liptovskom Mikuláši PhDr. Petra Vítku. Účastníci podujatia sa potom presunuli do osady Čierny Váh. Tam ich po odbití unikátnych hodín na zvonici lesníckeho cintorína oboznámil PhDr. Peter Vítek s históriou lesníckej osady a reštaurátor Tibor Kováčik hovoril o spôsobe reštaurovania pamätného stĺpa z roku 1804, postaveného na počesť polovačky palatína Jozefa. Zreštaurovaný stĺp odhalil PhDr. Peter Vítek, informačný panel pri ňom František Bizub.

Na úvod otvorenia expozície múzea Považskej lesnej železnice (PLŽ) v budove historickej čiernovážskej železničnej stanice (postavenej v roku 1934 nákladom 15 480 korún) prehovoril správca PLŽ v Múzeu liptovskej dediny v Pribyline Mário Brnický, ktorý sa pričínil o panely a exponáty čiernovážskej expozície. V múzeu PLŽ na Čiernom Váhu, ktorého zriadenie financovali Lesy SR a realizáciu mal na starosti vedúci Lesnej správy Čierny Váh Ing. Ľudovít Pitoňák, je na výstavných paneloch okrem histórie železnice zobrazená aj história lesníctva na Čiernom Váhu, vernerá kalamita z 24. augusta 2007 a škody, ktoré na okolitých lesoch následne spôsobil premnožený lykožrút. Podklady pre panely o histórii lesníctva zhromaždil Ing. Ľudovít Pitoňák, ich grafický návrh vypracoval František Bizub.⁵⁹

⁵⁹ Múzeum Považskej lesnej železnice na Čiernom Váhu. Časopis Kráľova Lehota, č. 3/2009, s. 5.

Lesnícka osada Čierny Váh Forestry settlement Čierny Váh

V roku 1361 daroval kráľ Ľudovík I. lokality kraj zemanom z Kráľovej Lehoty. V 17. - 18. stor. začalo hradiťe panstvo usadzovať na tomto území lesnícky personál (prvú horárňu vybudovali ešte v roku 1764).
Tu, pri ští (police do Čierneho Váhu (741 m n.m.), vznikla v prvej polovici 18. stor. osada Hosková, ktorá má od r. 1857 názov Čierny Váh. K osade, pozostávajúcej z 10 domov, patrili samoty Benkovo, Dúška, Medveďcia a Ráckový. Najväčší počet obyvateľov (136) dosiahol roku 1970. Bol tu kostol, cantón, škola, obchod a krčma s kofarkňou.
Pre spľavovanie dreva stavali lesníci na okolí hute (tlačny). Od roku 1914 sa drevo prepravovalo Považskou lesnou železničkou, vedúcou z Liptovského Hrádku do Liptovskej Tepličky. Celková dĺžka jej trati bola 104 km. V osade Čierny Váh sa zachovala pôvodná drevená železničná stanica.

Plan of Považská lesná železnica
Map of Považská forest railway tracks

Čierny Váh v roku 1920
Čierny Váh v roku 1920
Tat levané hradiťe reedácia Liptovskej Tepličky v roku 1920
Forest railway near Liptovská Teplička in 1920
Považská lesná železnica v roku 1924
Považská forest railway in 1924

Táto lokalitu zaradil podnik LESY SR, s.p., Banská Bystrica, v roku 2007 medzi "Významné lesnícke miesta".
In 2007 this state enterprise LESY SR Banská Bystrica listed this locality under the "Special Forestry Sites".

VEZNÁME LESNÍCKE MESTO

SPECIAL FORESTRY SITE

In 1981 King Louis I. awarded the locality to the local nobility by the royal charter. In the 17th and 18th centuries the nobility began to settle on this territory. The first sawmill was built in 1764.
In the middle of the 18th century, settlement Hosková (now Čierny Váh) was established here, at the mouth of forest brook and Čierny Váh. The settlement consisted of 10 houses, including the Benkovo, Dúška, Medveďcia and Ráckový. The highest number of inhabitants (136) was reached in 1970. The settlement had a church, cemetery, school, and a public house with a sawmill.
Saws were conducted by foresters to float timber. Since 1914 timber has been transported by Považská forest railway, which led from Liptovský Hrádek to Liptovská Teplička. The total length of the line was 104 km.
In 2007 the state enterprise LESY SR Banská Bystrica listed this locality under the "Special Forestry Sites".

VEZNÁME LESNÍCKE MESTO

SPECIAL FORESTRY SITE

119. Informačná tabula o lesníckej osade

Lesnícky cintorín na Čiernom Váhu Forestry cemetery in Čierny Váh

**V roku 1803 postavil kraľovský komorný úrad v Liptovskom Hrádku v tunajšej lesníckej osade Hoskova (teraz Čierny Váh) pre svoj lesnícky personál drevený klasicistický kostol. Kostol bol udržiavaný lesným úradom a kŕme do mŕho mal hlavný vchodý kŕník. V čestnom sŕchu ako kostol Najsvätejšieho Trojice, ktorý bol neskoré prestavaný na mŕcovňu, bola postavená drevená zvonica s unikátnym hodinovým strojom uložným v drevenom puzdre. Na zvonce je autorov nápis: FUSAPER FRANC LITHANI NEOSSOLI 1803. Odto zvonice je lesnícky cantón s pozoruhodným kovovým kŕmím, riešené v hŕbe stromu. Bol tu pochovávaní lesníci a lesní robotníci, ktorí žili a pracovali v okolitých horách. Je tu pochovaný aj prof. Anton Sokol, doktor Lesníckej fakulty VŠLD vo Zvolene v rokoch 1955 - 60.
Pod cintorínom stojí štvorstranný pamätný stĺp na počesť náčelníka palatína Jozefa 29. 8. 1804. Kamenný kŕník poznačuje cintorína je z roku 1807.**

Palatín Jozef vedať kráľovského komorného úradu v Liptovskom Hrádku v roku 1803
Palatine Jozef in 1803
Fotografie cintorína v roku 1920
Forest cemetery in 1920
Hodinový stroj
Clock mechanism

Uvedené objekty sú národnou kultúrnou pamiatkou vo vlastníctve podniku LESY SR, s.p., Banská Bystrica, ktorý táto lokalitu zaradil v roku 2007 medzi "Významné lesnícke miesta".
In 2007 the royal chamber office in Liptovský Hrádek built a wooden classical church for the local forestry staff in the forestry settlement Hosková (today Čierny Váh). The church was governed by forestry office and the chief forester was a king keeper.
In the honor of the Holy Trinity, which was later rebuilt as a bell tower, a wooden bell tower with unique clock mechanism about in wooden case built in the same style, as the Most Holy Trinity Church, which was later rebuilt in brick. There is an author's inscription on the bell FUSAPER FRANC LITHANI NEOSSOLI 1803. A wooden cemetery with remarkable iron cross, some of them in the form of trees, spreads around the bell tower. Foresters and forest workers living in the surrounding forests were buried here. Professor Anton Sokol, the dean of Faculty of Forestry in Zvolene, 1955-1960, is also buried in this place.
Under the cemetery, there is a square memorial column in the honour of the chief of Palatine Josef on August, 29, 1804. The stone cross beneath the cemetery originates from 1807.
The mentioned objects are cultural monuments in the ownership of the state enterprise LESY SR Banská Bystrica, which listed this locality under the "Special Forestry Sites" in 2007.

VEZNÁME LESNÍCKE MESTO

SPECIAL FORESTRY SITE

In 1803 the royal chamber office in Liptovský Hrádek built a wooden classical church for the local forestry staff in the forestry settlement Hosková (today Čierny Váh). The church was governed by forestry office and the chief forester was a king keeper.
In the honor of the Holy Trinity, which was later rebuilt as a bell tower, a wooden bell tower with unique clock mechanism about in wooden case built in the same style, as the Most Holy Trinity Church, which was later rebuilt in brick. There is an author's inscription on the bell FUSAPER FRANC LITHANI NEOSSOLI 1803. A wooden cemetery with remarkable iron cross, some of them in the form of trees, spreads around the bell tower. Foresters and forest workers living in the surrounding forests were buried here. Professor Anton Sokol, the dean of Faculty of Forestry in Zvolene, 1955-1960, is also buried in this place.
Under the cemetery, there is a square memorial column in the honour of the chief of Palatine Josef on August, 29, 1804. The stone cross beneath the cemetery originates from 1807.
The mentioned objects are cultural monuments in the ownership of the state enterprise LESY SR Banská Bystrica, which listed this locality under the "Special Forestry Sites" in 2007.

VEZNÁME LESNÍCKE MESTO

SPECIAL FORESTRY SITE

Pamätník palatína Jozefa Palatine Jozef Monument

Tunajšie lesy bývali výsadným poľovním revírom uhorských kráľov. 29. augusta 1804 tu poľoval korunný princ, vnuk cisárovnej Márie Terézie a brat cisára Františka I., arciknieža Jozef Habsburský, palatín Uhorska v r. 1786 - 1847. Na pamiatku jeho pobytu postavilo hradiťe komorné panstvo tento pamätník.

Liatkový text na západnej strane pamätníka:

<p>Senenissimo Principi I. ZSEPHO Hung. Reg PALATINO 29 augusti 1804 hic FUSAPER ADVENTA in Memoriam cum Devotio Hungarie Regnum aucta Cameraria</p> <p><i>Liatkový text palatína Jozefa, palatína Uhorska na pamiatku jeho návštevy tu na Hradiťe 29. aug. 1804 postavená s účtom Uhorského kráľovského dvorného komora.</i></p> <p>Nápis na ľavej strane:</p> <p>I. Jozef D. Comes de Nadasd Suse et R.A. At. Camerarius Isti. Demens comes de Vágh Supremus per Reg. Hungarie Provincialis Commarialis Camerarius (Otvorený pán gróf Nadasd, komorník jeho Vysosti. Otvorený pán gróf Vágh, kráľovský komorník (riaditeľ Uhorska).)</p>	<p>Excelsi D. Comes Joan. Szepesy Suse Sereusatis Supremus Aulice Praefectus Excelsi D. Comes Sicoh. Hieschky I. Comitalium Liptovensis et Trencinensis Præp. Sup. Comes</p> <p><i>(Vysoký úradný pán gróf Jan Szepesy, hlavný dvorný priekopár jeho Vysosti. Vysoký úradný pán gróf Štefan Hieschky, vedúci juhovýchodného kantónu, Stolica Liptovská a Trencianska).</i></p> <p>Nápis na východnej strane:</p> <p>Spect. Dniæ. Emer. Pongracz I. Cotius Liptov. Salsit. V. Comes Spect. Dniæ. Ant. Szepesacz. I. Cotius Liptov. Cet. Audium</p> <p><i>(Otvorený pán Imrich Pongracz, námestný podstarosta spolkovej Stolica Liptovskej. Otvorený pán Antón Szepesacz, riadny sídluoborový stolický Stolica Liptovskej.)</i></p>
---	--

Sŕedištie stĺpa tvorí z kamenná vytesnaný oŕník. V bezprostrednej blízkosti pamätníka stĺpa sa do roku 1955 nachádzala murovaná horárňe, kde bol podaný náčelnícky palatín Jozef obývaný. Nad vchodom do nej bol umiestnený kamenný reliéf s nápisom:

ME
JOSEPHI CHARIS
Hungarie Regni Palatin
JOAN. MAE. AUGUSTI. PROSIDENTIE
SPLENDOR. ORNAT. SOLENNIS

(Mŕa stĺpašníkova žiera priamosť milovaného uhorského palatína Jozefa v deň 29. augusta robí chýbnym.)

Pamätný stĺp zrkonštruoval v roku 2008 štátny podnik LESY Slovenskej republiky, Banská Bystrica. Stĺp je chránenou súčasťou Významného lesníckeho miesta Čierny Váh.
The mentioned column was restored in 2008 by the Forests of the Slovak Republic, s.e. Banská Bystrica. The column is a protected object within the Special Forestry Site Čierny Váh.

121. Informačná tabula o pamätníku

RESUMÉ

Lesnícka osada Čierny Váh sa nachádza v hornom Liptove v severnej časti Nízkyh Tatier. Je v lone hlbokých rozsiahlych lesov, ktoré sa rozprestierajú okolo rieky Čierny Váh tečúcej spod Kráľovej hole. Jej história je spätá s obcou Kráľova Lehota, na ktorej historickom území vznikla.

Význam lesov ako zdrojov poľovnej zverysa postupne zmenil na zdroje dreva a zneho plynúce zisky. Preto v roku 1629 kráľovolehotské lesy zabralo panstvo hradu Hrádok (Liptovský). Hrádocké hradné panstvo predal posledný majiteľ Lichtenstein v roku 1731 kráľovstvu (eráru, čiže štátu). Kráľovská komora v ňom zriadila sídlo svojho komorského panstva.

Výrazný rast spotreby dreva v 18. storočí pre hutníctvo a vznikajúce manufaktúry nútili k väčšej produkcii dreva. To si vyžadovalo priamo v ťažbových priestoroch vytvárať centrá lesného hospodárstva. Za tým účelom komorské panstvo založilo osadu Čierny Váh (zo začiatku mala názov Ipólt) a osadu Svarín.

Drevo sa z dolín plavilo dolu vodnými tokmi, pričom sa často poškodilo. Preto v roku 1914 začali stavať na prepravu dreva lesnú železnicu, ktorá v roku 1940 dosiahla dĺžku 107 km. V úseku Liptovský Hrádok – Liptovská Teplička sa na nej vykonávala aj pravidelná verejná osobná doprava. Expozícia o lesnej železnici je od roku 2009 v pôvodnej čiernovážskej železničnej stanici.

V dolinách Čierneho Váhu bola silná komunita katolíkov. Pre nich hrádocký kráľovský komorský lesný úrad postavil v osade Čierny Váh v roku 1803 v klasicistickom slohu kaplnku z dreva, k nej cintorín a drevenú zvonicu. V roku 1835 drevenú kaplnku nahradila murovaná.

V drevenej zvonici boli pôvodne dva zvony z roku 1803, ostal len jeden zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi. Vo zvonici sú unikátne vežové hodiny z roku 1803 s kovaným hodinovým strojom a s tromi jednoručíkovými ciferníkmi. Chod hodín zabezpečujú kamenné závažia.

Okolo kostola i zvonice je cintorín. Boli tu pochovávaní miestni lesníci a ich rodinní príslušníci, len katolíci, ktorí tvorili obyvateľov osád a samôt. Na hroboch prevažujú jedinečné liatinové kríže, niektoré v tvare stromov.

Okolité hlboké lesy boli kedysi kráľovským poľovným revírom. Od 13. storočia sem chodili poľovať králi a príslušníci kráľovského dvora. Arciknieža Jozef Habsburský, palatín Uhorska, tu poľoval 29. augusta 1804. Na počesť tejto udalosti postavili poblíž kaplnky pamätný kamenný stĺp.

Kaplnka, zvonica i cintorín na Čiernom Váhu sa zachovali v pôvodnom architektonickom koncepte ako umelecky hodnotný doklad historického vývoja, životného spôsobu a prostredia spoločnosti v 19. storočí v oblasti Liptova. V roku 1990 boli vyhlásené za kultúrnu pamiatku. Také miesto, ako je lesnícky cintorín na Čiernom Váhu, snáď nenájdeme nikde na svete. Preto si zaslúži, aby sa jeho vyše dvesto ročná podoba zachovala aj pre budúce generácie.

Kaplnka, zvonica a cintorín sú vo vlastníctve Lesov Slovenskej republiky, š. p., Banská Bystrica. Tie v roku 2007 začali s ich rekonštrukciou a vyhlásili ich za významné lesnícke miesto.

Osada Čierny Váh (Czarny Wag) znajduje się na górnym Liptove (Liptowie) na północnym stoku Nizkich Tatier (Niskich Tatr). Leży w łonie głębokich rozległych lasów, które rozprzestrzeniają się wokół rzeki Čierny Váh wywierającej spod Kráľovej Holi (Kralowej Holi). Jej historia łączy się z Kráľovej Lehoty (Kralowej Holi), która powstała na terytorium historycznym.

STRESZCZENIE

Znaczenie lasów jako źródła zwierzyny łownej stopniowo zmieniał się na źródło drewna oraz zyski, które z niego pochodziły. Dlatego w 1629 roku zajęła lasy Kráľovej Lehoty szlachta z zamku Liptovský Hrádok (Liptowski Hradok). Zamkową posiadłość hradecką sprzedał ostatni właściciel Emanuel Lichtenstein w 1731 roku za 170 tysięcy złotych królestwu (skarbowi, czyli państwu). Izba królewska założyła w nim siedzibę swojego dobra.

Wyraźny wzrost zużycia drewna w XVII wieku dla hutnictwa oraz powstające manufaktury zmuszały do większej produkcji drewna. To wymagało utworzenie centrum gospodarki leśnej bezpośrednio w strefach wydobywania. W tym celu arystokracja izby założyła osadę Čierny Váh (na początku nosiła nazwę Ipólt) oraz osadę Svarin (Swarin).

Drewno z dolin spławiało się tokami wodnymi, przy czym często było uszkodzane. Dlatego w 1914 roku zaczęto budować kolej leśną do transportu drewna, która w 1940 roku osiągnęła długość 107 km. Na odcinku Liptovský Hrádok – Liptovská Teplička (Liptowska Ciepliczka) odbywał się także regularny transport pasażerski. Ekspozycja o kolei leśnej znajduje się od 2009 roku w pierwotnej czarnowaskiej stacji kolejowej.

W dolinach Čierneho Váhu była zawsze silna wspólnota katolików. Dlatego dla nich Hradocki Króľewski Urząd Leśny Izby zbudował w osadzie Čierny Váh w 1803 roku kapliczkę drewnianą w stylu klasycystycznym, cmentarz oraz drewnianą dzwonicę. W 1835 roku drewnianą kaplicę zastąpiła kaplica murowana.

W drewnianej dzwownicy zostały pierwotnie umieszczone dwa dzwony z 1803 roku, ale tylko jeden został poświęcony świętemu Janowi Chrzcicielowi. W dzwownicy znajduje się unikatowy zegar wieżowy z 1803 r. z kutym aparatem zegarowym oraz z trzema cyferblatami z jedną wskazówką. Chód zegara zabezpieczają kamienne ciężary.

Wokół kościoła i dzwownicy znajduje się cmentarz. Byli tutaj chowani miejscowi leśnicy oraz ich członkowie rodzin, tylko katolicy, którzy tworzyli ludność osad i kolonii. Na grobach przeważają wyjątkowe krzyże odlewane, niektóre w kształcie drzew.

Okoliczne głębokie lasy były kiedyś królewskim rewirem łownym. Od XIII wieku przyjeżdżali tutaj na polowania królowie oraz członkowie dworu królewskiego. Arcyksiążę Józef Habsburski, palatyn Węgier polował tutaj dnia 29 sierpnia 1804 r. Na część tego wydarzenia został w pobliżu kaplicy zbudowany pamiątkowy kamienny słup.

Kaplica, dzwonnica oraz cmentarz w Čiernom Váhu zachowały się w pierwotnym koncepcie architektonicznym jako artystycznie wartościowy dokument rozwoju historycznego, sposobu życia oraz środowiska społeczeństwa XIX wieku w rejonie Liptova. W 1990 r. zostały ogłoszone pamiątką kulturową. Takie miejsce, jakim jest cmentarz leśny w Čiernom Váhu, nie znajdziemy chyba nigdzie na świecie. Dlatego zasługuje na to, aby jego ponad dwustu letnia podoba została zachowana także dla przyszłych pokoleń.

Kaplica, dzwonnica oraz cmentarz są majątkiem Lasów Republiki Słowackiej, przedsiębiorstwa państwowego w Banskej Bystrici (Bańskiej Bystrzycy). W 2007 roku rozpoczęto rekonstrukcję oraz ogłoszono je za miejsce leśne o dużym znaczeniu.

AUTORI
ALEBO PÔVOD
OBRÁZKOV

A Hazaszeretet Könyve, Budapest, 1899

99

Bizub, F.

obálka, 6, 23, 29, 30, 32, 33, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 121, 122

Hoffmannova, E.

61, 62, 102, 103, 104

Liptovské múzeum Ružomberok

13, 14, 15, 25

Lutonský, A: Nízke Tatry, Osveta Martin, 1956

101

Neidentifikovaní autori

5, 18, 24, 28, 31, 34, 60, 108,

NLC Zvolen

118, 119, 120

Pitoňák, L.

36, 37

Spoločnosť pri Považskej lesnej železnici Liptovský Hrádok

16, 17, 19, 20, 21, 22

Staněk, O.: Čierny a Biela Váh, Osveta Martin, 1956

26, 27

ŠA Bytča

4, 7, 8, 9, 10, 11, 12

ŠA Liptovský Mikuláš

3

Tortenelmi Ackerpcsarnok, Budapest, 1897

1, 2

História osady Čierny Váh	3
Vznik drevenej kaplnky	24
Murovaná kaplnka	25
Drevená zvonica	30
Cintorín	33
Zoznam zachovaných hrobov	35
Pamätník palatína Jozefa	42
Snahy o záchranu kaplnky, zvonice a cintorína	45
Vyhlásenie za kultúrnu pamiatku	46
Vyhlásenie za významné lesnícke miesto	47
Múzeum považskej lesnej železnice na Čiernom Váhu	49
Resumé	51
Autori alebo pôvod obrázkov	53

122. Autor knihy

OBSAH

LESNÍCKY CINTORÍN NA ČIERNOM VÁHU

Autor: František Bizub

Vydavateľ: NLC Zvolen pre Lesy SR, š. p., Banská Bystrica

Vydanie: Druhé, 2011

Počet strán: 55

Počet obrázkov: 122

Náklad: 250 výtlačkov

Sadzba a tlač: NLC Zvolen, referát reprografie

ISBN